

Cursus

jeugdinformatie
communicatie

Jeugd Betrekken

van de projectgroep
Ontwikkeling lokaal preventief jeugdbeleid

Cursus

jeugdinformatie
communicatie

Jeugd Betrekken

van de projectgroep
Ontwikkeling lokaal preventief jeugdbeleid

juni 1997

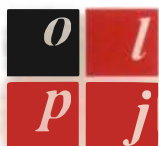

Vormgeving :

Peter de Vos

Oplage :

350 ex.

ALEXANDER

jongeren actief in onderzoek en beleid

Auteursrecht voorbehouden

© Stichting Alexander Amsterdam, 1997

Auteur: dr J.L. Hazekamp

Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt of vervoelvondigd, opgeslagen in een dataverwerkend systeem of uitgezonden in enige vorm, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht.

Inhoudsopgave

Onderdeel

De wereld van de jeugd van toen en nu	5
Sheet	6
Kerninstructie	7
Achtergrondinformatie	8

Onderdeel

Jeugdbeleid van de overheid	15
Sheet	16
Kerninstructie	17
Achtergrondinformatie	18

Onderdeel

Betrekken van Jeugd	23
Sheet	24
Kerninstructie	25
Achtergrondinformatie	26

Onderdeel

Jeugdinformatie	31
Sheets	32
Kerninstructie	36
Achtergrondinformatie	38

Onderdeel

Communicatie	43
Sheets	44
Kerninstructie	48
Achtergrondinformatie	49

Onderdeel

De wereld van de jeugd van toen en nu

Industrialisering en de jeugd (19 eeuw)

Industrialisering en de jeugd ná 1945

Industrialisering en de jeugd ná 1965

Overgang naar een post-moderne maatschappij

Kansen en risico's voor jongeren

De wereld van de jeugd van toen en nu

In de tweede helft van de 19e eeuw breiden de middenklassen zich uit ten gevolge van de industrialisering. Opvoeding en onderwijs van de jeugd van deze middenklassen worden actief ter hand genomen. Tot een goede burgerlijke opvoeding behoort het volgen van voortgezet onderwijs en het lid zijn van een jeugdvereniging. Deze norm bepaalt het opvoedingsklimaat van de eerste helft van de 20e eeuw. De burgerlijke jeugd wordt afgeschermd van de volksjeugd die op straat vertier zoekt. De volksopvoeding tracht de volksjeugd 'van de straat' te houden met volkshuizen en clubhuizen.

Niet lang na de tweede wereldoorlog verliest de jeugdvereniging haar dominante positie. Toename van welvaart en vrije tijd maken het jongeren mogelijk zich los van volwassenen een eigen vrijetijdsdomein te scheppen in de vorm van tienerculturen. Jeugdorganisaties, kerkelijk jeugdwerk, en buurt- en clubhuizen bieden steeds meer ruimte aan de tienercultuur teneinde het contact met de moderne jeugd niet te verliezen.

In de tweede helft van de jaren zestig neemt door toenemende mechanisering en automatisering de behoefte aan beter gekwalificeerde werknemers toe. Mogelijkheden tot doorstroming en differentiatie in het onderwijs worden gerealiseerd. De traditionele klassen-indeling in arbeiders en burgers wordt daarmee doorbroken. Tegelijkertijd zwakken de collectieve verbanden zoals die van kerk, vakbond, buurt en familie af. Jeugdculturen bieden een maatschappelijke bedding om ergens bij te horen: voor hoger opgeleiden het politiek activisme en de subcultuur, voor lager opgeleiden de herleving van de 'gang'-traditie op straat.

In de jaren tachtig neemt de (jeugd)werkloosheid toe en treedt een tweedeling in de arbeidsmarkt op: een vaste kern, en een flexibele rand waartoe de meeste vrouwen en jongeren gaan behoren. De maatschappelijke bewegingen van de jaren zestig en zeventig verflauwen en sociale problemen van jongeren komen op de voorgrond te staan.

De straat is niet langer meer van de protesterende jeugd. Modernisering van stad maakt de openbaarheid van de straat jeugdonthoudend. Rondhangen wordt steeds meer een probleem.

In de jaren negentig is het proces van individualisering ver voorgeschieden. Enerzijds biedt dit de jeugd veel kansen in het onderwijs, in de vrije tijd en op de arbeidsmarkt. Anderzijds brengt het bepaalde risico's met zich mee. Collectieve verbanden bieden jongeren geen vanzelfsprekende identiteit meer. Jongens en meisjes ontleen hun identiteit nu aan de eigen prestaties in school en daarbuiten (patchwork-identiteit). De kans van falen ligt altijd op de loer. Dit geldt in het bijzonder voor de allochtone jeugd.

Om de druk van de eigentijdse prestatiecultuur aan te kunnen is het hebben van vrienden en vriendinnen heel belangrijk.

1 De wereld van de jeugd van toen en nu In vogelvlucht

Volk en elite (voor 1800)

Tot in de 19e eeuw is de maatschappij naar sociale klassen eenvoudig ingedeeld: volk en elite. De jeugd van het volk heeft geen contact met de jeugd van de elite.

De jongens en meisjes van het volk werken, vermaken zich en hangen rond. Zij flaneren en 'mallen' op straat, bezoeken kermissen, jaarmarkten en herbergen waar de speelman muziek levert. Ouders laten dat oogluikend toe, ondanks de moraal van pastoors en predikanten die ondermeer waarschuwen tegen het gevaar van het ongehuwd moederschap.

De jongens en meisjes van de elite ontvangen voortgezet onderwijs en worden door de volwassenen in hun vrije tijd scherp bewaakt: bij hen geen flaneren en 'mallen' op straat, maar door ouders georganiseerde partijtjes aan huis, of uitjes elders, een vorm van beschaafd en gecontroleerd rondhangen. Voor de jongens worden vaak studiereizen georganiseerd naar Italië. De hoge maatschappelijke status moet in stand gehouden worden.

De door de idealen van de Verlichting geïnspireerde praktijk van opvoeding en onderwijs is aanvankelijk op deze jeugd van aristocratie en patriciaat gericht.

De middenstand (na 1800)

In de 19e eeuw wordt de indeling in volk en elite doorbroken. Ten gevolge van de industrialisatie ontstaat een gedifferentieerde middenklasse die het verburgerlijkingsproces van de maatschappij inzet. Opvoeding en onderwijs voor de jeugd van deze middenklassen worden actief ter hand genomen. Zo ontstaan ondermeer de Hogere Burger School en de Handelsdagschool.

De middenklassen waken ervoor dat hun jeugd niet afglijdt tot het circuit van rondhangen, straatvertier en kermis van de volkse jeugd. De opkomst van de jeugdverenigingen kan in dit licht begrepen worden. De jeugdvereniging is er vóór de jeugd, niet van de jeugd. Initiatiefrijke volwassenen uit de nette burgerij zetten er de toon voor wat betreft beginselen, programmering en discipline.

Tegen het eind van de 19e eeuw, begin twintigste eeuw tekenen vele jongeren uit de lagere middenklassen verzet aan tegen beklemming van de burgerlijke maatschappij. Zij ontworstelen zich aan de greep van het door volwassenen gedomineerde formele verenigingsmodel. Zij organiseren zich in de jeugdbeweging. Zij willen echtheid, oorspronkelijkheid en non-conformisme. De breed geschakeerde jeugdbeweging beïnvloedt de jeugdverenigingen in hoge mate. Allengs vervagen de grenzen tussen jeugdbeweging en jeugdvereniging. De populariteit van de georganiseerde jeugd in jeugdvereniging en jeugdorganisatie die tot ver in de 20e eeuw reikt, is er debet aan dat het traditionele vermaak op straat, het rondhangen als een ordinair en a-sociaal tijdverdrijf van jongeren wordt gezien.

Volksoepvoeders richten zich erop de ongeschoolde arbeidersjeugd 'van de straat' te halen met een aanbod van volkshuizen en clubhuizen. Het eerste clubhuis dat geopend wordt is 'De Arend' in Rotterdam (1922). Dit clubhuis biedt de 'opgeschoten' jongens uit de volksklasse de gelegenheid om 'zijne avonden in een gezellige en passende omgeving door te kunnen brengen', in de hoop daarmee de drang naar ontwikkeling en beschaving te kunnen wekken.

De jeugd die niet aan deze verwachting voldoet, en na school en arbeid op traditionele wijze rondhangt op straat, wordt benoemd als 'meerderheidsjeugd'. Een term die door vele pedagogen en volksoepvoeders uit die tijd onderschreven wordt en verwijst naar 'slappedanigheid' en richtingloos opgroeien. Het ideaal van georganiseerde vrije tijd in het verband van jeugdverenigingen en jeugdorganisaties is normstellend voor de beoordeling van jeugdgedrag.

Een moderne industriële maatschappij (na 1945)

Nederland ontwikkelt zich van een nog vergaande agrarische in een moderne industriële samenleving. Geschoolde arbeidskrachten zijn hard nodig. Er is echter bezorgdheid omtrent handel en wandel van de arbeidersjeugd. In onderzoek uit het begin van de jaren vijftig wordt gesproken over de zogenaamde maatschappelijk verwilderde jeugd.

Initiatieven voor tal van vormen van buitenschoolse vorming (het latere vormingswerk voor de werkende jeugd) worden genomen, het clubhuiswerk en het maatschappelijk werk worden uitgebreid.

Direct na de tweede wereldoorlog worden ook de jeugdverenigingen opnieuw leven ingeblazen. Pedagogen en politici vragen zich wel af of het jeugdverenigingswezen in staat zal zijn om de arbeidersjeugd die maar al te graag haar vertier op straat zoekt en rondhangt, aan zich zal weten te binden.

In de praktijk blijkt dat dit hen niet lukt, integendeel, zelfs de traditioneel in de vrije tijd georganiseerde jeugd verlaat in grote getale de jeugdverenigingen. Door de stijgende welvaart vanaf het midden van de jaren vijftig, door toename van de vrije tijd en een op de jeugd gericht aanbod van de massa-industrie, worden jongeren consumenten van deze massa-industrie. Vrijtijdsvermaak wordt gezocht in dancings, rondhangen bij de snackbar en in zelf gekozen sportverenigingen. In de nieuwe vormen van het onder-elkaar-zijn van jongeren tekenen zich de moderne jeugdculturen af, aanvankelijk gevat onder de koepelterm tienercultuur. Aanvankelijk verzetten vele volwassenen zich tegen de opkomst van deze jeugdculturen waarop ze zo weinig greep hebben. Veel negatieve berichtgeving over de nieuwe jeugdculturen (nozems, rock-and-roll, dijkers e.d.), voortkomend uit morele paniek, komt in de pers: de jeugd wordt (weer) als probleem bestempeld. Al snel volgt de acceptatie van een niet meer te ontkomen realiteit van de jeugd die zich onttrekt aan het toezicht van volwassenen in de eigen jeugdcultuur. Het club- en buurthuiswerk, alsook de jeugdverenigingen bieden steeds meer ruimte voor het jeugdculturele eigene van de jeugd.

Expansie van de moderne industriële maatschappij (na 1960)

De economie verandert in deze periode ingrijpend. Intensivering van de productieve arbeid vindt plaats door mechanisering en automatisering. Uitbreiding van de industriële en dienstensector veroorzaakt krapte op de arbeidsmarkt. Veel gekwalificeerd personeel is nodig.

Het massa-onderwijs neemt een aanvang. Met de invoering van de Mammoetwet in 1968 wordt een vergroting van de doorstroming en differentiëring van de onderwijsprogramma's beoogd. De ideologie is erop gericht dat iedereen op grond van eigen verdienste de vorm van onderwijs kan volgen die bij hem of haar past. De traditionele klasse-indeling in arbeiders en burgers behoort te verdwijnen.

In de tweede helft van de jaren zestig treden ingrijpende sociaal-culturele veranderingen op de voorgrond. De ontkerkelijking schrijdt voort, autoritaire gezagsverhoudingen worden afgezwakt, en waarden en normen over seksualiteit worden vrijer ten gevolge van de 'seksuele revolutie'. In het gezin verschuift de 'bevelshuishouding' naar een 'onderhandelingshuishouding'.

Jongeren treden in deze ontwikkeling prominent op de voorgrond. Het dominante beeld van de vermeende homogene jeugdcultuur valt in tal van oppositiebewegingen uiteen. Vele scholieren, studenten, en werkende jongeren bewegen zich op het terrein van politieke actie in universiteit, school en bedrijf. Zij leggen strijdbaar de vinger op de kloof tussen de democratische beloften van de verzorgingsstaat en de reële praktijk daarvan. Andere jongeren zoeken naar alternatieve leefwijzen in de 'subcultuur', waarin druggebruik en popmuziek essentiële elementen zijn voor de ervaring van vrijheid en zelfontplooiing. Na aanvankelijke verwondering en verbijstering over dit onverwachte jeugdgedrag, accepteren publieke opinie, pedagogen en politici deze 'nieuwe jeugdbewegingen' die de openbaarheid van de straat veroveren.

Groepen van lager geschoolde jongeren die altijd al gewoon waren om hun, in de ogen van burgers 'onbeschaafd' vertier in de openbaarheid van de straat door te brengen, profileren zich krachtiger en agressiever in reactie op de oppositionele jeugd dan zij vanuit de traditie gewend zijn. Zij vestigen er de aandacht op dat de straat ook hen toebehoort. Hun rondhanggedrag wordt door media, pedagogen en politici vaak geïnterpreteerd als zinledig, luidruchtig en destructief.

Exponenten hiervan zijn de jongeren van De Damrellen (1969), en jongeren van de Hell's Angels en skin-heads. Zij worden extra veroordeeld vanuit de dominante norm van de 'nieuwe jeugdbeweging': de progressieve jeugd tegenover de regressieve jeugd.

De overgang naar een post-moderne maatschappij (na 1980)

De automatisering van de industrie en dienstensector zet zich in versterkte mate voort. Flexibilisering van de arbeidsmarkt is het parool. Een tweedeling in de arbeidsmarkt tekent zich af: een vaste kern met vaste banen, en een schijf daaromheen met tijdelijke, vaak deeltijd banen waarin vele vrouwen en jongeren verkeren. De in de jaren zeventig reeds begonnen werkloosheid zet zich in de jaren tachtig voort. Het gevolg hiervan is dat jongeren langer in het onderwijs blijven en gaan 'stapelen'. Onderwijs is een 'must' voor het aanboren van kansen op de arbeidsmarkt.

Hoewel Nederland geen allochtone arbeiders meer werft in de landen van herkomst, groeit het aantal allochtone medelanders aanzienlijk, ondermeer door de gezinshereniging. De werkloosheid treft vooral de jeugd, en de allochtone jeugd in het bijzonder. Sociale problemen als jeugdcriminaliteit, gokverslaving en harddruggebruik onder jongeren trekken veel aandacht.

De straten worden inmiddels steeds onvriendelijker voor jongeren om zich te vermaken. De herstructurering van de stad zet zich actief voort.

Dit is zichtbaar in de geleiding van de verkeersstromen -gescheiden autowegen, voetgangerspaden en trambanen- en de uitbreiding van de nieuwbouwwijken, waarin rust en ruimtelijke orde op prijs worden gesteld. Het verschijnen van de vele moderne winkelstraten en winkelcentra behoort hiertoe: plekken waar gewinkeld hehoort te worden en waar het gewoon maar met een brommergroepje staan als hinderlijk gezien wordt door winkeliers en bewaking. Bordjes met de tekst 'lastige groepen jongeren worden hier verwijderd' zijn daar de stille getuigen van.

Huidige steden en dorpen zijn er niet meer voor jongeren die elkaar gewoon op straat willen ontmoeten. Toch wordt een trefpunt in de stad, net als vroeger, nog steeds hogelijk gewaardeerd door jongeren die een traditionele stijl van het onder-elkaar-zijn willen voortzetten. Rondhangende jongeren komen op straat herhaaldelijk in botsing met buurtbewoners, voorbijgangers en politie. De huidige burgerlijke leefstijl die gericht is op amusement en recreatie in de privé- en de commerciële sector leidt ertoe dat het traditionele rondhangen op straat- óók door veel jongeren zelf - als ordinair wordt beschouwd. Het wordt vaak gezien als hoofdactiviteit van baanloze jongens die in de ogen van velen mislukt zijn in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Deze negatieve beoordeling van het onder-elkaar-zijn in de openbaarheid wordt nog versterkt door het 'gekleurder' worden van veel groepen jongeren op straat. Immers, allochtone jongeren zijn van huis uit gewend zijn dat de openbaarheid van de straat er is voor gezelligheid, vermaak en sociaal contact. Het rondhangen dat zich voor hoger opgeleiden altijd al afspeelde in het café, de eigen sociëteit, sportvereniging of eigen club, is nu ook voor lager geschoolde jongeren in toenemende mate aan lokaties gebonden waar een van te voren vastgelegde gedragscode heerst. Een jongen zegt hierover: 'Maar ik vind dat eigenlijk geen rondhangen. En vrijdagmiddag zeggen altijd een paar jongens, zullen we wat gaan drinken. Maar dat is dan in een kroeg of op een terrasje, dus weer niet dat echte rondhangen op straat of op een pleintje'.

2 Kansen en risico's voor de jeugd van nu

Sinds de Verlichting is de maatschappelijke individualisering niet meer weg te denken. De keuze-mogelijkheden van het individu zijn toegenomen, de sociale bepaaldheid door collectieve verbanden is afgenomen. Na de tweede wereldoorlog is dit proces in een versnelling geraakt. Collectieve verbanden als kerk, vakbond, buurt, familie, politieke organisatie hebben steeds minder invloed op denken en handelen van burgers. Ook de opvoeding van de jeugd is erop gericht het individu centraal te stellen: het individu is verantwoordelijk voor datgene wat hij of zij bereikt in het leven.

Dit biedt de opgroeiende jeugd vele kansen: hun levensloop is niet meer van te voren vastgelegd. Uit een groot aanbod van onderwijs, vrije tijd, jeugdculturen, informatiestromen en levensstijlen kan gekozen worden. Het is niet meer zo dat de levensloop van een vijftienjarige dochter uit een arbeidersgezin geheel voorspelbaar is in tegenstelling tot de jaren vijftig. Zo kan zij ondermeer bepalen of ze jong of laat trouwt, doorleert, wel of geen kinderen krijgt, welke vriendinnen ze wil, of ze blijft werken na huwelijk of niet enz.. Menige volwassene is in dit opzicht jaloers op de jeugd van nu. 'Wij hebben deze kansen niet gehad'.

De kansen voor de jeugd gaan ook gepaard met risico's en dat weten jongeren van nu maar al te goed. De aangedragen keuze-ideologie van de veelgeprezen maatschappelijke individualisering blijkt in de praktijk niet zo rooskleurig uit te pakken. Als een jongen of meisje de wind niet volstrekt mee heeft valt er niet van alles te kiezen. De keuzevrijheid wordt onder meer bepaald door financiële beperkingen ten aanzien van onderwijs en vrije tijd, intellectuele beperking, discriminatie op de arbeidsmarkt, een gering aanbod van aantrekkelijke banen, een niet geslaagde studierichtingskeuze, een niet geslaagde beroepskeuze, niet altijd in staat om een zonnig humeur te hebben, zich niet altijd sociaal vaardig kunnen gedragen, een voortdurend vijandige reactie van de omgeving op het rondhangen met vrienden en een beschadiging door problemen in de gezinssituatie.

Hoe gaan jongens en meisjes van nu met deze kansen en risico's om?

Voor jongeren van nu is de jeugdtijd gelijk aan schooltijd. Of je uit een hoog opgeleid of een laag opgeleid milieu komt, voor elke jongen of elk meisje is het duidelijk dat een voortgezette opleiding in het onderwijs belangrijk is. Dit betekent dat het jong-zijn voortdurend onder druk staat van leren en getoetst worden. Zonder compensatie is dit niet vol te houden. Deze compensatie wordt gezocht in het plezier maken met vrienden en vriendinnen in en buiten school.

Daarom wordt er niet alleen geïnvesteerd in de school ('een zesje is voldoende', je moet tijd over houden), maar juist ook in de omgang met leeftijdgenoten in en buiten school.

Tussen schoolse en buitenschoolse activiteiten moet een balans gezocht worden, om het vol te houden, maar ook om te ontdekken wie je bent en wat je kunt. Alle inspanningen zetten op de kaart van de school is riskant. Immers, zonder acceptatie van vrienden en vriendinnen, is een jongen of meisje uitermate kwetsbaar. Wie niet gezien wordt, bestaat niet.

Collectieve verbanden geven nog maar weinig vanzelfsprekende identiteit mee aan de jeugd van nu. Het vanzelfsprekend 'ergens bij behoren' is zo goed als verdwenen. Het behoren tot een kring van mensen, 'ons soort mensen' van een bepaalde buurt, zoals in de jaren vijftig is verdwenen. Het zich gedragen weten door een progressieve jeugdbeweging zoals in de jaren zestig is niet meer aan de orde. Het gaat nu om de eigen prestaties, in school en daarbuiten, daaraan valt de identiteit te ontleen. Hoe meer brokjes identiteit je verwerft in en buiten school, des te beter het is ('patchwork identity').

Vandaar dat jongeren al snel leren uitermate flexibel te zijn: veel activiteiten ondernemen, kortdurend, nieuwe uitdagingen aangaan, nieuwsgierig zijn, zich inlaten met wisselende groepjes vrienden en vriendinnen, niet bijvoorbeeld afwijzend staan tegenover een onbekende ideologie of organisatie. En in ieder geval zich niet laten mee laten slepen door een grote gedachte die het gehele leven gaat beheersen en geen tijd voor iets anders overlaat.

Dit geldt ook op het terrein van jeugdcultuur: jongeren van nu kunnen nu gemakkelijk switchen van de ene stijl naar de andere, soms afhankelijk van stemming is de kleding punk en de muziek rock.

Een minderheid voegt zich nog langdurig in een jeugdculturele leefstijl die denken, handelen en smaak geheel bepaalt.

De enige plek waar jongeren van nu onvoorwaardelijk kunnen zijn, is bij de eigen ouders (indien daar geen grote problemen zijn). Daar behoeft niet direct aan de eigen identiteit gewerkt worden.

De meeste ouders geven hun kinderen veel speelruimte, de kinderen weten met de ouders om te gaan. Het gevolg is dat -en dit wordt bevestigd door onderzoek- de jeugd van nu een redelijk goede relatie met hun ouders hebben. Jongeren weten echter heel goed dat hoe vrij ouders hen ook laten, zij wel verwachten dat hun kinderen met succes hun schoolloopbaan afronden. Voor veel jongeren betekent dit een belasting, de angst voor falen, de angst om hun ouders- voor wie zij sympathie hebben- te moeten teleurstellen.

Grotere risico's voor allochtone jongeren

Jongeren van etnische herkomst groeien op tezamen met jongens en meisjes van Nederlandse herkomst in een post-moderne maatschappij. Zij staan ook voor de opgave 'het te maken' in de Nederlandse maatschappij.

Hoewel een deel van de allochtone jongeren er uitstekend in slaagt zich te handhaven in en buiten school, hebben velen van hen te kampen met een maatschappelijke achterstand. Dat draagt niet bij tot een positieve identiteit.

Een extra probleem doet zich voor in de verhouding tot hun ouders: van oorsprong Nederlandse jongeren krijgen over het algemeen behoorlijk wat ruimte van hun ouders waardoor het minder snel tot relationele spanningen leidt. In veel allochtone milieus zijn de eisen die aan de kinderen gesteld worden strikter. De kinderen realiseren zich dat deze eisen voortkomen uit opvoedingstraditie en angst voor de vreemde, Nederlandse samenleving. Zij houden van hun ouders, maar willen tegelijkertijd meer ruimte voor zichzelf om op eigen wijze jonge Marokkaans, Turks of Surinaams in de Nederlandse samenleving te zijn. Voor hen is het op dit vlak extra balanceren: een breuk met hun ouders is het laatste wat zij willen, net als bij van oudsher Nederlandse kinderen is er sympathie voor hun ouders. En ook voor hen geldt, dat zonder een ouderlijk milieu ze alleen nog maar met een voorwaardelijke identiteit in het leven kunnen staan.

Echter, de kansen op een breuk tussen ouders en kinderen is in allochtone milieus groter dan in Nederlandse milieus, waar ouders veel meer over hun kant (kunnen) laten gaan, waardoor de vraag van het verbreken van de relatie niet gesteld hoeft te worden.

Literatuur

Lène Dresen-Coenders, Jan Laurens Hazekamp en Jan van Hessen, Het eeuwige rondhangen. In: *Jugend en Samenleving* 2/3, 1991

Manuela Dubois-Reymond en Jan Hazekamp, Beelden van jongeren en sociale voorzieningen voor jongeren. In: Jan Hazekamp en Ineke van der Zande, *Jongeren; nieuwe wegen in de sociale pedagogiek*, Boom, Meppel, 1987

Jan Hazekamp, *Opgroeien in een glamour-maatschappij*. In: Tijdschrift voor de Sociale Sector, 1994

Onderdeel

Jeugdbeleid van de overheid

De eerste Nota Jeugdbeleid (1969)

De tweede Nota Jeugdbeleid (1984)

De Nota Jeugd verdient de toekomst (1993)

Lokaal Jeugdbeleid

Jeugdbeleid van de overheid

Met de Nota Jeugdbeleid uit 1969 wordt in Nederland voor het eerst gesproken van nationaal jeugdbeleid. De invulling van dit jeugdbeleid is overwegend gericht op jongeren in de vrije tijd. Dit is het *jeugdbeleid-in-engere-zin*. De participatie van jongeren aan het maatschappelijk leven wordt daarin bevorderd. De Nota spreekt ook over het belang van *jeugdbeleid-in-bredere-zin*. Dit jeugdbeleid heeft betrekking op alle sectoren waarin jeugdvaartstukken aan de orde zijn.

In 1984 verschijnt de tweede Nota Jeugdbeleid. Inmiddels staat de jeugd van 0 tot 25 centraal in het jeugdbeleid. Het *algemene jeugdbeleid* dient door het toenmalige ministerie van WVC gecoördineerd te worden. De verantwoordelijkheid van opvoeding en socialisatie ligt vooral bij de primaire verbanden. De overheid wordt vooral actief op het terrein van het *specifieke jeugdbeleid*. Dit beleid richt zich met name op jeugdcriminaliteit, randgroepjongeren, jeugdige drugverslaafden en jongeren uit etnische minderheidsgroeperingen. Maatschappelijke participatie heeft niet langer de beleidsaandacht.

In 1993 verschijnt de derde Nota Jeugdbeleid onder de titel *Jeugd verdient de toekomst*. In de lijn van de tweede Nota Jeugdbeleid ligt in deze Nota het accent op het belang van preventie: voorkomen dat kinderen en jongeren permanent afhankelijk raken van sociale voorzieningen en met steeds grotere problemen te maken krijgen. De politieke en maatschappelijke participatie van de jeugd staat in de lijn van de eerste Nota Jeugdbeleid in deze Nota weer op de voorgrond. De interdepartementale samenwerking wordt losgelaten. De derde Nota kiest voor een intersectorale benadering van het jeugdbeleid. Alleen die departementen die kunnen en willen samenwerken ten aanzien van preventie en het oplossen van concrete jeugdproblematiek zijn daarbij in het geding.

In de tweede helft van de jaren tachtig worden veel taken op het terrein van welzijn gedecentraliseerd naar het lokale niveau. De rijksoverheid heeft twee initiatieven genomen om de samenhang van het jeugdbeleid op lokaal niveau te stimuleren. In 1987 gaan in twaalf gemeenten experimenten *Lokaal geïntegreerd jeugdbeleid* van start. De evaluatie van deze experimenten leert dat de vernieuwing te weinig structurele inbedding heeft gekregen. In 1995 stelt de landelijke overheid de projectgroep Ontwikkeling lokaal preventief jeugdbeleid (OLPJ) in. Deze projectgroep heeft drie prioriteiten gekozen: *Jeugd en preventie op de agenda*; *Aanbod regisseren*; en *Jeugd betrekken*.

1 Jeugdbeleid van de overheid

Een jeugdbeleid van de overheid dat een samenhangend geheel van maatregelen beoogt die de maatschappelijke positie van de jeugd beïnvloedt en mede de voorwaarden schept voor opvoeding, onderwijs en hulpverlening, tekent zich pas af in de tweede helft van de jaren zestig. Voor die tijd is er slechts sprake van een los geheel van maatregelen en initiatieven op terreinen als onderwijs, kindbescherming, jeugdwerk en maatschappelijk werk en arbeid.

Voorlopers van het jeugdbeleid

De wortels van het jeugdbeleid van de rijksoverheid liggen in de 19e eeuw en zijn nauw verstrengd met de opkomst van de industrialisering. De rijksoverheid ziet zich in de tweede helft van de negentiende eeuw voor de taak gesteld om de al te ernstige vormen van kinderarbeid tegen te gaan (1874, kindwet van Van Houten). De aandacht is gericht op het lot van de ongeschoolde arbeidersjeugd, niet in het minst vanuit welbegrepen eigenbelang. Gezonde arbeiders vormen de kurk waarop een industrialisering drijft.

In het eerste kwart van de twintigste eeuw wordt een reeks van maatregelen genomen die minimaal onderwijs voor arbeiderskinderen garandeert (de leerplichtwet van 1901) en moreel verval tegengaat (kinderwetten 1901, kindbescherming). Tevens wordt de basis gelegd voor buitenschoolse vorming van kinderen. Het werk van de volksopvoeders in volkshuizen en clubhuizen wordt spaarzaam door lokale overheden van incidentele subsidies voorzien. Op rijksniveau wordt een begin gemaakt met een subsidiepolitiek voor de zogenaamde vrije jeugdvorming.

Het merendeel van maatregelen ten aanzien van de jeugd en in het bijzonder van de arbeidersjeugd wordt georganiseerd en betaald door het verzuilde maatschappelijk middenveld. De aandacht is daarbij vooral gericht op aanvullende vorming en opvoeding buiten onderwijs en gezin, ofwel in de sector van de toenemende vrije tijd, het zogenaamde derde opvoedingsmilieu.

Direct na de tweede wereldoorlog onderneemt Van der Leeuw, minister van Onderwijs, een poging om een door de overheid geleide actieve cultuurpolitiek te voeren, waarin de vorming van jeugdigen buiten schoolverband centraal staat.

Deze poging mislukt; de Nederlandse politiek voelt niets voor een te grote staatsbemoeienis op het terrein van jeugd, jeugdwerk en jeugdvorming. De vooroorlogse verhoudingen worden weer hersteld. Daarbij is de zorg voor de zogenaamde maatschappelijke verwilderde jeugd groot, die uitmondt in een reeks van buitenschoolse activiteiten, georganiseerd door het particulier initiatief, en in toenemende mate gesubsidieerd door de rijksoverheid (o.m. het Mater Amabilis werk en het Zonnebloemwerk en een sterke uitbreiding van het buurt- en clubhuiswerk).

2 Drie Nota's Jeugdbeleid

De eerste nota Jeugdbeleid

Vanaf het eind van de jaren zestig kent Nederland de traditie dat de hoofdlijnen van het regeringsbeleid ten aanzien van jeugd om de tien à vijftien jaar neergelegd worden in een *Nota Jeugdbeleid*.

In 1969 brengt minister Marga Klompé de *Nota Jeugdbeleid* uit, waarmee de term jeugdbeleid voor het eerst gemunt wordt. De Nota Jeugdbeleid betreft de categorie jeugd tussen 14 en 21 jaar en richt zich in hoofdzaak op de jeugd in de vrije tijd. De Nota sluit nauw aan bij de maatschappelijke ontwikkelingen waarin de jeugd een belangrijke rol opneemt en toegewezen krijgt in de democratisering van de samenleving. Met nadruk wordt het belang van de *participatie* van jongeren aan het maatschappelijk leven naar voren gebracht. Het overheidsbeleid wenst deze politieke en maatschappelijke participatie te bevorderen.

Maatregelen ten aanzien van 'jeugd en vrije tijd' noemt de *Nota jeugdbeleid in engere zin*. In de praktijk heeft deze Nota een aanzienlijke uitbreiding van voorzieningen en experimentele initiatieven voor de jeugd mogelijk gemaakt. Deze bevinden zich vooral op het terrein van jeugdwerk en jeugdhulpverlening, zoals ondermeer het experimenteel jongerenwerk, het streetcornerwork en de jongerenadviescentra (JAC).

Daarnaast wordt het wenselijk geacht een *jeugdbeleid in bredere zin* te gaan voeren, waaronder alle gebieden waarop jeugdvraagstukken aan de orde zijn, ressorteren. Een Interdepartementale Stuurgroep Jeugdvragen zal zich over deze kwestie gaan buigen.

De tweede Nota Jeugdbeleid

In 1984 brengt minister Brinkman van WVC tezamen met zijn collega minister van SoZaWe de tweede *Nota Jeugdbeleid* uit.

Opvallend is dat deze tweede Nota de doelgroep jeugd verbreedt: het gaat niet langer om jongeren, maar om kinderen en jongeren van 0 tot 25 jaar.

De Nota stelt bovendien vast dat *het algemene jeugdbeleid* maatregelen betreft die genomen worden in de sectoren onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg, ruimtelijke ordening en huisvesting. Het toenmalige ministerie van WVC krijgt de taak inzake jeugdbeleid te zorgen voor interdepartementale afstemming en coördinatie. *Het specifieke jeugdbeleid* betreft het jeugdwelzijnsbeleid.

De tweede *Nota Jeugdbeleid* neemt een terughoudende positie in ten aanzien van het algemene jeugdbeleid. Het zijn de primaire verbanden als gezin, school, buurt en werk die de directe verantwoordelijkheid dragen voor opvoeding en socialisatie van de jeugd. De overheid dient ervoor zorg te dragen dat binnen de algemene beleidskaders van de voornoemde terreinen maatregelen genomen worden, zodat jeugdigen zo verantwoord mogelijk kunnen opgroeien. Alleen bij een opeenstapeling van problemen is specifiek jeugdbeleid van de overheid gewenst. Hier wordt de term speerpuntenbeleid gelanceerd, verwijzend naar de problematiek rond jeugdcriminaliteit, randgroepjongeren, jongeren uit minderheden en jeugdige drugverslaafden.

Niet langer wordt de jeugd in deze Nota aangesproken om direct aan de maatschappij te participeren. Het geloof aan het mede actief vorm kunnen geven aan de samenleving is vervluchtigd en de onderkenning van maatschappelijke bewustwording bij jongeren is niet meer aan de orde. Het gaat nu vooral om jeugdproblematiek.

In dit verband is het niet toevallig dat de Nota ook afstand neemt van een van de uitgangspunten van de in 1980 geïnstalleerde Raad voor het Jeugdbeleid, namelijk deze: 'Gelijke behandeling van jeugdigen ten opzichte van volwassen burgers. Slechts waar dat op grond van onbekwaamheid door leeftijd te rechtvaardigen is, mag de zelfstandigheid en gelijkheid als rechtssubject en individu worden beperkt.' De tweede *Nota Jeugdbeleid* legt de nadruk op het belang van 'groei naar zelfstandigheid'.

De derde Nota Jeugdbeleid

Eind 1993 verschijnt een derde nota jeugdbeleid onder de titel *Jeugd verdient de toekomst*. In deze nota wordt aandacht besteed aan achtereenvolgens: de beeldvorming van de jeugd, de visie op de jonge generatie, en de beleidsvoornemens. Bovendien zijn drie 'specials' bij de nota gevoegd. Deze gaan over: 'Jeugd Betrekken,' 'Ouders Ondersteunen' en 'Zwerfjongeren Helpen.'

Ook in de *Nota Jeugd verdient de toekomst* betreft het beleid de doelgroep 0 tot 25 jaar.

De nota *Jeugd verdient de toekomst* geeft aan dat het met 85% van de jeugd goed gaat en zij voldoende steun ontvangt voor het volwassen worden vanuit de bestaande socialiserende kaders. Met 15% van de jeugd gaat het minder goed. Voor deze jeugd zijn extra beleidsinspanningen nodig. Met deze op problemen gerichte zienswijze ligt de derde Nota Jeugdbeleid geheel in de lijn van de tweede Nota Jeugdbeleid.

Deze zienswijze wordt beleidsmatig omgezet in bijzondere aandacht voor preventie: *voorkomen* dat kinderen en jongeren permanent afhankelijk raken van sociale voorzieningen en met steeds grotere problematiek te kampen krijgen. Bovendien gaat het erom om *kansen* te benutten jeugdigen aan te spreken op hun eigen krachten en competenties.

In de derde Nota Jeugdbeleid wordt het streven naar interdepartementale samenwerking los gelaten. De ervaring tot nu toe heeft geleerd dat serieuze pogingen tot interdepartementale samenwerking stranden in bureaucratische belemmeringen. Nu wordt gekozen voor een intersectorale benadering van het jeugdbeleid. Dit betekent dat niet meer alle departementen bij het jeugdbeleid betrokken behoeven te worden. Alleen die departementen zijn in het geding die kunnen en willen samenwerken ten aanzien van preventie en het oplossen van concrete jeugdproblematiek. Zo'n veertigtal intersectorale projecten op het terrein van preventie, bevorderen van kansen, en directe interventie worden beschreven. Daarbij gaat het in de nota *Jeugd verdient de toekomst* vooral om de ontwikkeling van een beleidsinstrumentarium dat in staat is om tot samenwerking en afstemming te komen tussen het jeugdbeleid van rijks-, provinciale en lokale overheid, alsmede tussen sectoren zoals onderwijs, werkgelegenheid, hulpverlening, huisvesting en ruimtelijke ordening (intersectoraal in en tussen overheid en instellingen).

'Jeugd Betrekken', de jeugdparticipatie wordt als zeer belangrijk thema in de nota *Jeugd verdient de toekomst* opgevoerd. Dit betekent dat de jeugd in tegenstelling tot de tweede *Nota Jeugdbeleid* weer een directe partner wordt in het jeugdbeleid. Het verschil met de participatie-gedachte van de eerste Nota Jeugdbeleid is echter dat in *Jeugd verdient de toekomst* de jeugdparticipatie overwegend in het kader gesteld wordt van de preventie van problemen, en de gerichtheid op de 15% van de jeugd die in meer of mindere mate moeilijkheden ondervindt.

3 Het lokale jeugdbeleid

In de tweede helft van de jaren tachtig komen de gemeenten voor de opgave te staan een lokaal jeugdbeleid te voeren. Met de invoering van de Welzijnswet in 1987 zijn vele taken op het terrein van het welzijn gedecentraliseerd naar het lokale niveau. Een belangrijk politiek argument voor deze decentralisatie is geweest dat op het lokale niveau de behoeften van jongeren en de leemten in het voorzieningenaanbod het meest direct zichtbaar worden en het meest adequaat beleidsmatig gehandeld kan worden.

Lokaal geïntegreerd jeugdbeleid (1987)

Ter bevordering van een geïntegreerde aanpak van het jeugdbeleid op lokaal niveau subsidieert het Ministerie van WVC een twaalfstal experimenten geïntegreerd jeugdbeleid (1987-1991). Hoewel dit experiment van het ministerie van WVC van start gaat onder de vlag van de tweede Nota Jeugdbeleid, waarin de participatie van jeugdigen geen expliciete plaats meer toebedeeld krijgt, verschijnt de jeugdparticipatie toch als een van de richtsnoeren voor de twaalf experimenten geïntegreerd jeugdbeleid.

Een van de beleidsuitgangspunten (1987) voor de experimenten is: 'Op lokaal niveau een zodanig jeugdbeleid tot stand brengen dat een samenhangend en op de wensen en behoeften van jeugdigen toegesneden patroon van voorzieningen kan ontstaan. Jeugdigen zelf spelen een rol bij de totstandkoming van dit beleid.'

Zo blijkt dat het overheidsbeleid minder massief is dan dat het vaak gepresenteerd wordt.

Uit de evaluaties van deze experimenten komt naar voren dat er in de experimenten vooral intersectoraal gewerkt is, maar dat de vele projecten te weinig perspectief bieden op een permanente inbedding in het lokale jeugdbeleid.

Dit geldt zeker ook voor de participatie van jeugdigen bij het beleid.

Lokaal preventief jeugdbeleid (1995)

Eind 1995 gaat de landelijke projectgroep *Ontwikkeling lokaal preventief jeugdbeleid* (OLPJ) van start met als doel om de ontwikkeling van preventief jeugdbeleid te stimuleren en actief te ondersteunen. De keuze voor een landelijke facilitering van lokaal preventief jeugdbeleid past in de op jeugdproblematiek en preventie gerichte benadering van de tweede Nota Jeugdbeleid en de nota *Jeugd verdient de toekomst*.

De OLPJ heeft drie prioriteiten geformuleerd. Deze zijn: 'Jeugd en preventie op de agenda', 'Aanbod regisseren', en 'Jeugd betrekken'.

Een belangrijk streven in het werk van de OLPJ is te stimuleren dat met de ontwikkeling van methoden en instrumenten op het terrein van preventief jeugdbeleid een *structureel* lokaal jeugdbeleid tot stand gebracht kan worden. Met andere woorden het gaat erom de stap te maken van het transformeren van intersectorale projecten, zoals in de nota *Jeugd verdient de toekomst* beschreven, tot een permanent lokaal preventief beleid.

In toelichting op haar werk geeft de OLPJ aan dat het haar ernst is de jeugd te betrekken als volwaardig individu bij de maatschappij. Jongeren dienen de gelegenheid te krijgen en gestimuleerd te worden om invloed te kunnen uitoefenen, verantwoordelijkheden te kunnen dragen als jonge burgers in de maatschappij. Deze participatie kan het beste op lokaal niveau gerealiseerd kunnen worden.

Ook al wordt 'Jeugd betrekken' aan de orde gesteld in de uitwerking van preventief jeugdbeleid, toch wijzen de formuleringen van de OLPJ er niet op dat dit kader streng genomen moet worden.

Het is aan de gemeenten of zij jeugdparticipatie alleen willen realiseren met jongeren die met preventief beleid in aanraking komen, dan wel jeugdparticipatie als een integraal onderdeel willen zien van het lokale jeugd-beleid. Met andere woorden: het gaat niet alleen om de bekende 15% van 'de jongeren met problemen', maar ook om de 85% van 'de jongeren zonder problemen.'

Het stimuleren van jeugdparticipatie op lokaal niveau voor alle jongeren doet ook meer recht aan de levende realiteit van jongeren van alledag.

Daarin is de wereld van 'jongeren met problemen' en 'jongeren zonder problemen' niet strikt gescheiden. Er zou zelfs gezegd kunnen worden dat deze scheiding een fictie is.

Literatuur

Maarten Elling, Ton Notten en Dolf van Veen, Terugzien voor de toekomst; bijdrage aan de discussie over de nota intersectoraal jeugdbeleid 'Jeugd verdient de toekomst'. In: *Jeugd en Samenleving*, 6, 1994

Jan Hazekamp, Jan van der Gaauw en Jacques Nuyens, *Jongeren doen mee aan beleid; verslag van een onderzoek naar politieke participatie van jongeren op lokaal niveau*, VNG, Den Haag 1993

Ineke van der Zande en Sjors Gerritsen, Tendensen in het jeugdbeleid. In: Jan Hazekamp en Ineke van der Zande, *Jongeren; nieuwe wegen in de sociale pedagogiek*, Boom, Amsterdam, 1987

Onderdeel

Betrekken van Jengd

Politieke en Maatschappelijke Participatie

Ordeningen:

Informatie van en voor jongeren

Consultatie van jongeren

Overleg met jongeren

Medezeggenschap

Betrekken van jeugd

Bij het betrekken van jeugd kan een onderscheid gemaakt worden politieke en maatschappelijke participatie.

Politieke participatie is de deelname aan activiteiten die doorgaans gericht zijn op de beïnvloeding van overheidsbeleid.

Hiertoe behoort de electorale participatie en de niet-electorale participatie. Onder niet-electorale participatie wordt verstaan: al die activiteiten die gericht zijn op de beïnvloeding van het politieke besluitvormingsproces buiten de formele politieke cultuur om (stemgedrag, lid zijn politieke partij, gekozen zijn).

Maatschappelijke participatie wordt in de regel opgevat als het uitoefenen invloed op en mede-vormgeving van voorzieningen en de sociale omgeving.

Bij het betrekken van jeugd kunnen vier ordeningen in de participatie onderscheiden worden. Tot deze ordeningen kunnen talloze, zich vaak steeds vernieuwende concrete organisatievormen van participatie gerekend worden.

Informatie van en voor jongeren: het betreft hier mondelinge, audio-visuele en schriftelijke informatie tussen jongeren en gemeenten. Een voorbeeld: een jongerenkrant

Consultatie van jongeren: het betreft hier een vorm waarin de gemeente actief consult inwint bij jongeren. Een voorbeeld: een eenmalig jongerenpanel of een werkbezoek van een wethouder in een jongerencentrum.

Overleg met jongeren: dit betreft een min of meer geregeld overleg tussen gemeente en een vaste groep jongeren. Voorbeeld: een groep jongeren die overleg voert over de realisering van een skateboardbaan.

Medezeggenschap: dit betreft een relatie tussen gemeente en jongeren volgens een via democratische spelregels vastgelegde structuur. Een voorbeeld: een jongerenraad.

De in de participatie aangebrachte ordeningen behoren niet gezien te worden als een ladder, waarin de sporten oplopen van minder goede participatie naar betere participatie. Deze ordeningen van participatie zijn alle even waardevol voor een op jeugdparticipatie gericht jeugdbeleid.

1 Betrekken van Jeugd

Op de derde conferentie van de Europese Raad van ministers die verantwoordelijk zijn voor 'jeugd', is op 19 februari 1992 in Straatsburg de zogenaamde *Charter on participation of young people in municipal and regional life* aanvaard. In dit Charter is uitdrukkelijk het belang van de stimulering van politieke en maatschappelijke participatie van jongeren opgenomen. De Charter herbevestigt dat het betrekken van jongeren bij het alledaagse leven van de stad een van de belangrijkste factoren is voor het kunnen leven in een democratie die in overeenstemming is met de waarden van een multi-culturele maatschappij in de geest van de *European Convention on Human Rights*. Een van de aanbevelingen voor de lokale en regionale autoriteiten is het bevorderen van nieuwe vormen van participatie van jongeren.

Begripsbepaling

Ook in Nederland is de afgelopen jaren in toenemende mate aandacht besteed aan het betrekken van jongeren bij het jeugdbeleid op lokaal niveau. Daarbij gaat het overwegend om indirecte beïnvloeding van het beleidsvormingsproces in het politieke systeem. In het algemeen staat *politieke participatie* voor het gedrag van burgers, dat zich richt op directe of indirecte beïnvloeding van de politiek. Meer toegespitst en aansluitend bij het gebruik in de praktijk is de definitie: *'Politieke participatie is de deelname aan activiteiten die doorgaans gericht zijn op de beïnvloeding van overheidsbeleid'* (Castenmiller 1988).

Een nadere definiëring betreft de uitsplitsing in electorale en niet-electorale politieke participatie. Electorale beïnvloeding heeft betrekking op de meer formele vormen van deelname zoals stemgedrag, lid zijn van of een functie hebben in een politieke partij en parlementaire activiteiten als gekozenen.

Niet-electorale beïnvloeding betreft alle andere activiteiten die gericht zijn op de beïnvloeding van het politieke besluitvormingsproces. Dit kan deelname aan een actie, maar ook het schrijven van een brief, deelname aan een overleg of een lidmaatschap van een belangenorganisatie zijn.

Maatschappelijke participatie wordt in de regel gezien als het uitoefenen van invloed op en mede-vormgeving van voorzieningen en de sociale omgeving, zoals bijvoorbeeld ten aanzien van de programmering van een buurthuis, het bestuursbeleid van een woningbouwvereniging, het beleid van de school, het beheer van een speelflek in de buurt, een wijkraad of jongereninitiatieven.

In deze cursus wordt nader ingegaan op de *niet-electorale* politieke participatie van jongeren op lokaal niveau, oftewel niet-electorale politieke jeugdparticipatie.

Waarom jeugd betrekken?

De aandacht voor participatie van jongeren aan het lokale jeugdbeleid kan begrepen worden door een aantal factoren die de laatste jaren een rol spelen. Enkele daarvan zijn:

- de noodzaak van de gemeenten die door de decentralisatie van een reeks taken en bevoegdheden van de rijksoverheid, om een lokaal jeugdbeleid te ontwikkelen.

Daarbij is het van belang dat dit lokale jeugdbeleid aansluit bij de wensen en behoeften van de jonge generatie, of met andere woorden een draagvlak heeft bij deze generatie.

- de lage opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen wekt bezorgdheid. Zonder verandering hierin loopt de lokale democratie gevaar.
- de terugtrekkende rol van de overheid. Het particulier initiatief en 'het marktmechanisme' krijgen een grotere rol toebedeeld.
- een sociaal-pedagogisch motief. Het op jonge leeftijd leren mede invloed uitoefenen op de sociale omgeving draagt bij aan de vorming van verantwoordelijke burgers in een levendige democratie.

Organisatievormen van participatie

De invloed van jongeren op het lokale jeugdbeleid is nog nauwelijks structureel geregeld.

Georganiseerde belangengroepen zoals groepen van etnische herkomst, ouderen of gehandicapten weten hun stem te laten horen. Zo is in de Rijksregeling Welzijn Minderheden (1985) expliciet de voorwaarde opgenomen dat gemeenten moeten aangeven op welke wijze minderheden bij de voorbereiding van het gemeentelijk programma zijn betrokken en hoe met hen overleg gevoerd is.

Enkele jongerenorganisaties oefenen wel invloed uit op het landelijk beleid zoals bijvoorbeeld het Landelijke Actie Comité Scholieren (LAKS), de politieke jongerenorganisaties en de plattelandsjongerenorganisaties en in mindere mate op het lokale jeugdbeleid.

Het merendeel van de jongeren is ongeorganiseerd en heeft geen kanalen om invloed op het jeugdbeleid uit te oefenen. Zij worden dan ook niet of nauwelijks gehoord. De geformaliseerde vormen van inspraak, zoals commissies en hoorzittingen spreken jongeren, als ze al van het bestaan weten, niet aan. De traditionele politieke cultuur weerhoudt jongeren -ook vele volwassenen overigens- van betrokkenheid bij het openbaar bestuur.

In de twaalf experimenten lokaal geïntegreerd jeugdbeleid (1987-1991) is ervaring opgedaan met de ontwikkeling van verschillende organisatievormen van participatie van jongeren aan het lokale jeugdbeleid. In het evaluatie-onderzoek dat naar deze experimenten verricht is, zijn voor de verschillende organisatievormen van de politieke participatie van jongeren vier ordeningen aangebracht. Deze zijn:

Informatie van en voor jongeren

Het betreft hier het mondeling, audiovisueel en schriftelijk informeren van jongeren door de gemeente, alsmede jongeren die de gemeente informeren over hun leefwereld door middel van het meedoen aan onderzoek of het spontaan zelf de gemeente informeren.

Voorbeelden van organisatievormen: een in samenwerking met jongeren gemaakte jongereninformatiekrant; een door jongeren gemaakte video over de buurt; jongerenpanels; jongeren interviewen jongeren; een lokaal jeugdonderzoek/jeugdmonitor; een door jongeren geschreven brief aan de wethouder; een jongerenradio; een jongerenpagina in een lokale krant; jongeren inzetten als voorlichter.

consultatie van jongeren

Het betreft hier de contacten die gemeente met jongeren organiseert ten einde zich te informeren over aspecten van hun leefwereld.

Voorbeelden van organisatievormen: het afleggen van werkbezoeken door bestuurders en/of ambtenaren aan een wijkcentrum/jongerencentrum; de organisatie van workshops van jongeren in het gemeentehuis; een spreekuur van de wethouder; jongeren die zelf het initiatief nemen om een wethouder van advies dienen; jongerenpanels; een jeugdambtenaar die regelmatig jongeren consulteert.

overleg met jongeren

Het betreft hier geregeld overleg tussen gemeente en min of meer vaste jongerengroepen. Deze groepen hebben vaak een concrete wens. In de praktijk blijkt overlast vaak een reden te zijn om een overleg te starten.

Voorbeelden van organisatievormen: een groep jongeren die een skateboardbaan/hangplek e.d. willen realiseren; jongeren die wel of niet samen met volwassen buurtbewoners met de gemeente overleggen over het leefklimaat in de buurt; overleg tussen gemeente en een jeugdorganisatie dan wel een zelforganisatie van jongeren; jongerenpanels; overleg met niet officieel erkende jongerenraden en jeugdplatforms.

medezeggenschap

Deze vorm staat voor een betrokkenheid van jongeren via een volgens democratische spelregels vastgelegde structuur.

Voorbeelden van organisatievormen: een jeugdparlement op lokaal niveau, een officieel erkende jongerenraad met omschreven bevoegdheden, een officieel erkende jongerenadviescommissie.

De aangebrachte ordening in de politieke jeugdparticipatie is gebaseerd op een gewijzigde versie van de zogenaamde participatieladder van Arnstein en de zogenaamde inspraakladder die de werkgroep 2000 ontworpen heeft en die meer toegespitst is op de Nederlandse verhoudingen. Deze beide participatieladders suggereren een waarde-oordeel. Er zou sprake zijn van een opgaande lijn in de kwaliteit van de participatieniveaus. Deze opvatting wordt hier afgewezen. Het is afhankelijk van situatie en thematiek voor welke organisatievorm en welke participatie-ordening het beste gekozen kan worden. Er bestaan geen 'betere' organisatievormen van participatie en 'betere' participatie-ordeningen.

De aangebrachte ordeningen voor politieke participatie zijn ook van toepassing op de maatschappelijke participatie.

2 Informatie en Communicatie

Uit de evaluatie van de twaalf experimenten Lokaal Geïntegreerd Jeugdbeleid wordt duidelijk dat de participatie van jongeren in de meeste gevallen ad hoc geregeld is: de participatie start en eindigt weer zonder dat een structurele inbedding van de participatie in het lokale beleid plaatsvindt. Als oorzaken daarvan kunnen genoemd worden:

- *een te zwak politiek draagvlak* voor jeugdparticipatie in het lokale beleid. Het gemeentelijk apparaat is snel geneigd de belangstelling voor jongeren en jeugdparticipatie te verliezen indien acute problemen zoals bijvoorbeeld het probleem van jeugdoverlast op straat opgelost zijn. Andere politieke items krijgen dan al gauw weer voorrang.
- *een botsing van culturen*. De kloof tussen de cultuur van de politieke en de ambtelijke bureaucratie én de meer op informele verhoudingen ingestelde jongeren is groot. Het ondoorzichtig handelen van de verschillende echelons in het gemeentehuis, de formeel-ambtelijke taal waarin gesproken en geschreven wordt, staan haaks op de behoefte aan concreetheid, snelheid van handelen, snel resultaten zien en het *persoonlijk* contact.
- *vooroordelen over jongeren*. Een dominant vooroordeel is dat jongeren tekorten hebben voor het meedoen aan jeugdbeleid. Dit blijkt uit de twijfels over hun vaardigheden om te vergaderen, abstract te kunnen denken, hun behoeften wat langer uit te kunnen stellen en kwaliteit te kunnen leveren, bijvoorbeeld ambachtelijk werk zoals het verzorgen van drukwerk. Zelden wordt gewezen op de kwaliteiten van jongeren die van goede invloed op het gemeentelijk jeugdbeleid kunnen zijn: originaliteit, creativiteit, eerlijkheid, onverwachte invallen en ambachtelijke bekwaamheden. Belangrijk is dat onderkend wordt dat in het gemeentelijk jeugdbeleid geprobeerd wordt de eigen competenties voor het in contact komen met burgers te vergroten en belemmeringen weg te nemen voor de participatie van jongeren in de cultuur via het gemeentehuis in plaats van bijvoorbeeld de incompetenties van jongeren te accentueren.

De realisering van lokaal jeugdbeleid dat zo georganiseerd is dat uiteenlopende groeperingen jeugdigen op vanzelfsprekende wijze kunnen communiceren met politici en ambtenaren vereist:

- een systematisch omgaan met informatie (óver jongeren, met de inschakeling van jongeren, en vóór jongeren)
- een flexibele organisatiecultuur en een open houding van politici en ambtenaren die een gelijkwaardige communicatie met jongeren mogelijk maakt.

Het gaat om de ontwikkeling van *kennis en vaardigheden* bij ambtenaren en politici die zich met jeugdbeleid bezighouden op de terrein van *informatievoorziening en communicatie*. Een verbetering van de informatievoorziening en de communicatie zal er ongetwijfeld toe leiden dat het politieke draagvlak voor jeugdparticipatie op lokaal niveau versterkt wordt.

Literatuur

- S. Arnstein, A ladder of citizen participation. In: *Journal of American Institute of Planners*, 7, 1969
- P. Castenmiller, Participatie in beweging; ontwikkelingen in politieke participatie in Nederland, Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijswijk, 1988 (citaat p. 8)
- Jan Hazekamp, Jan van der Gaauw en Jacques Nuyens, *Jongeren doen mee aan beleid; verslag van een onderzoek naar politieke participatie van jongeren op lokaal niveau*, VNG, Den Haag, 1993
- Jan Hazekamp, *Maatschappelijke participatie van jongeren*. In: *Tijdschrift voor Agologie*, 3, 1989
- Garcia L. Lameiro en R. van Rijsselt, *Sociale participatie van ouderen in Nederland*. In *Sociale Interventie*, 2, 1993
- Werkgroep 2000, Niet spreken met de bestuurder; evaluatie van inspraakprojecten in de ruimtelijke ordening. In: *Katernen 2000*, 9/10, Amersfoort.

Onderdeel

Jeugdinformatie

Fasen van signalering:

Actief waarnemen

Registreren en interpreteren

Implementatie

Middelen van signalering:

Laterale signalering

Seismische signalering

Verkennde signalering

Checklist:

Focus

Organisatie

Proces

Kwaliteit

De Interactieve Jeugdmonitor

Signaleren

Evalueren

Kwantitatief

Kwalitatief

Jeugdinformatie

Een beleidsproces verloopt cyclisch: de signalering van een probleem, de formulering van beleid, en de oplossing van het probleem.

Fasen van signalering

actief waarnemen: de omzetting van de eerste waarnemingen in gegevens, alsmede het maken van een eerste selectie.

registreren en interpreteren: het plaatsen van de gegevens in een eenvoudige theorie, waarna vervolgens mogelijke beleidsvragen geformuleerd kunnen worden.

implementatie: het inbrengen van een waargenomen probleem en de mogelijk beleidsalternatieven in het gemeentelijk apparaat.

Middelen van signalering

laterale signalering: dit betreft de waarneming van signalen via geïnstitutionaliseerd overleg tussen gemeente en organisaties en overlegstructuren. Een voorbeeld: een regulier overleg tussen onderwijs en jeugdhulpverlening op lokaal niveau.

seismische signalering: dit betreft het permanent opvangen van signalen tussen politiek, gemeentelijke bureaucratie en jeugdigen. Een voorbeeld: het vastleggen van informatie die een wethouder opdoet in gesprekken met jeugdigen.

verkenkende signalering: dit betreft het opsporen van trends onder jeugdigen, hun opvattingen over de lokale samenleving, hun beoordelingen over het lokale samenleving en hun toekomstverwachtingen. Als voorbeeld kan hier genoemd worden: het laten uitvoeren van onderzoek, het benutten van vakliteratuur en de inzet van een jeugdmonitor.

Checklist

Een checklist beoogt knelpunten aan te wijzen in het signaleringssysteem, zodat dit verbeterd kan worden.

focus: zijn de beschikbare middelen in staat om een optimaal effect te bereiken?

organisatie: is er voldoende communicatie tussen de verschillende sectoren en afdelingen in het gemeentelijk apparaat?

proces: kan aan derden duidelijk gemaakt worden wat de waarde is van signalering?

kwaliteit: nagaan in hoeverre de signalering effect heeft op het beleidsproces.

Jeugdmonitor

Een jeugdmonitor is een instrument dat actuele ontwikkelingen rond jeugd in de samenleving registreert over een aantal van te voren vastgelegde onderwerpen. Een monitor kan zowel signalerend als evaluerend gebruikt worden.

Een objectieve monitor koppelt kwantitatieve gegevens uit onderzoek en bestanden en maakt deze toegankelijk. Een subjectieve monitor registreert kwalitatieve gegevens uit leefwereldonderzoek onder jongeren.

Een verbinding van een objectieve jeugdmonitor en een subjectieve monitor biedt de mogelijkheid van een *interactieve monitor*. Daarin kunnen jongeren een actieve bijdrage leveren aan verzamelen en interpreteren van gegevens.

1 Jeugdinformatie

In de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind is het recht op informatie verankerd. De aandacht voor jeugdinformatie is na het internationaal jongerenjaar 1985 enorm toegenomen. Ook in Nederland zijn sindsdien stappen gezet om de toegankelijkheid van informatie voor jongeren te verbeteren. Daarbij gaat het niet alleen om het produceren van toegankelijke informatiematerialen voor jongeren, zoals bijvoorbeeld de informatiegids '16 of zo', maar ook in het opzetten van voorzieningen met een lage drempel waar de informatie voor jeugdigen beschikbaar is. De meest bekende vorm daarvan zijn de zogenaamde JongerenInformatiePunten (JIP's). Deze informatievoorziening beoogt vooral jongeren met behulp van informatie 'hun weg te laten vinden in hun traject naar zelfstandigheid'. Toegankelijke informatie biedt jongeren steun bij het maken van keuzen in school, op de arbeidsmarkt, ten aanzien van hulpverlening en in de vrije tijd.

Een goede informatievoorziening voor jeugdigen is ook van groot nut voor een actieve deelname van jongeren in de samenleving, en in het bijzonder de participatie aan het lokale jeugdbeleid.

Op conferenties, studiedagen en in vakliteratuur wordt bij het onderwerp jeugdinformatie vooral aandacht besteed aan de informatievoorzieningen voor jongeren. Veel minder wordt ingegaan op het belang van een systematische informatievoorziening over jongeren. De recente aandacht voor de ontwikkeling van een jeugdmonitor op lokaal niveau brengt hierin verandering.

In deze cursus ligt de focus op een systematische informatievoorziening over jongeren in het gemeentelijk apparaat. Dit kan gezien worden als een noodzakelijke voorwaarde voor het voeren van een jeugdbeleid dat aansluit bij alledaagse leefwereld van jongeren. Bovendien bevordert een systematische informatievoorziening het onderhouden van een levendige jeugdparticipatie, die op haar beurt weer de informatievoorziening voedt.

Een sensibele overheid

Beleidsprocessen verlopen cyclisch. Een algemeen model is: de signalering van een probleem, de formulering van beleid, en de oplossing van het probleem.

In de praktijk van het (jeugd)beleid wordt de fase van signalering vaak veronachtzaamd. In het jeugdbeleid komt signalering vaak neer op het registreren van een in het oog lopend acuut probleem (een criminele zwerfgroep, overlast e.d.).

Dit leidt tot het voeren van een ad hoc jeugdbeleid dat voortijlt van de bestrijding van het ene probleem naar het andere.

Het voeren van een jeugdbeleid waarin problemen voorkomen kunnen worden dan wel niet verergeren, vereist een sensibele signalering voor wat er gaande is in de leefwereld van de jonge generatie.

Dit betekent het permanent signalen kunnen opvangen over uiteenlopende opvallende, maar óók onopvallende groepen. Dit vergt de organisatie van de signalering van informatie. In feite gaat het om een antennefunctie met actieve aandacht voor de jonge generatie ter plaatse.

Fasen van signalering

Deze antennefunctie vergt vaardigheden, kennis en intuïtie van gemeente-ambtenaren om:

- *actief te kunnen waarnemen.* In deze fase vindt een eerste omzetting plaats van waarneming tot gegevens, alsmede een eerste selectie.
- *registreren en interpreteren.* In deze fase worden de gegevens in een 'theorie' ingebed: de gegevens worden gedefinieerd tot een mogelijke beleidsvraag of een beleidsprobleem. Het is zaak hier zo zorgvuldig en reflectief mogelijk mee om te gaan en de definiëring niet te laten bepalen door vooroordelen. Bijvoorbeeld het ervan uit gaan dat 'rondhangen a-sociaal is' zal tot een andere probleemdefiniëring leiden dan 'rondhangen behoort bij het jong-zijn'. In overeenstemming met de participatie-doelstelling is het belangrijk om bij de interpretatie van signalen jongeren uit de lokale gemeenschap zelf in te schakelen. De wijze waarop dit kan gebeuren hangt af van de lokale contacten die tussen gemeente en de jeugd ontstaan zijn.
- *implementatie.* Deze fase staat voor in het inbrengen van het 'probleem' en de mogelijk beleidsalternatieven in het gemeentelijk apparaat. Deze implementatie vraagt strategisch inzicht van de betreffende ambtenaren in het omgaan met sectoren en afdelingen binnen de gemeente.

Zonder consequente aandacht voor deze fase heeft waarnemen en bewerken van signalen geen zin. De informatie dient politiek relevant te worden. Het gemeentelijk bestuur en het ambtenarenapparaat zitten niet dagelijks te wachten op nieuwe beleidsimpulsen: weerstanden moeten overwonnen worden.

Deze fase is cruciaal voor het sensibeler maken van de lokale overheid voor het wel en wee van de jonge generatie.

Middelen van signalering

Voor het goed functioneren van een antennesysteem heeft het ambtelijk apparaat middelen nodig om signalen uit de lokale samenleving op te vangen. Een drietal middelen wordt hier genoemd:

laterale signalering

Dit middel neemt signalen waar via geïnstitutionaliseerd, direct contact met organisaties, overlegstructuren, platforms van netwerken, of een officiële jongerenraad. Uiteraard geldt hier dat hoe meer organisaties die met jeugdigen werken bij deze contacten betrokken zijn, des te beter het is. Het is zaak erop te letten of, waar mogelijk, de stem van jeugdigen voldoende gehoord wordt. Zo komt het vaak voor dat in een wijkplatform de stem van jongeren 'ondergesneeuwd' raakt.

seismische signalering

Dit middel richt zich op het permanent opvangen van signalen daar waar gepland en ongepland contact plaats vindt tussen politiek en gemeentelijke bureaucratie en jeugdigen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een spreekuur van de wethouder, een ombudsfunctie, incidentele ontmoetingen tussen ambtenaren en jeugdigen of aan een afdeling voorlichting.

verkennde signalering

Dit middel beoogt trends onder de jonge generatie op te sporen, hun waardering van voorzieningen hun verwachtingen ten aanzien van de nabije toekomst of door jongeren zelf onderkende tekorten in de lokale samenleving.

Dit middel maakt gebruik van kwantitatief onderzoek, kwalitatief onderzoek, vakliteratuur en informatie uit de media. Een jeugdmonitor maakt een bundeling van voornoemde bronnen mogelijk.

Een checklist voor de kwaliteit van instrumenten

De organisatie van een goed signaleringssysteem vergt de ontwikkeling van instrumenten voor het opvangen en registreren van signalen, methoden voor bewerking van signalen alsook voor de invoeging van deze bewerkte signalen in het gemeentelijk apparaat. Het is niet mogelijk om een algemene standaard van instrumenten en methoden aan gemeenten aan te bieden. Op grond van de lokale situatie kan, met behulp van algemene kennis en eventueel consultancy, elke gemeente een eigen pakket aan instrumenten en methoden ontwikkelen. Methodisch te werk gaan houdt in dat door afspraken en regelingen veel routinematig kan gebeuren.

Een checklist kan behulpzaam zijn bij de bepaling van welke lacunes er nog zijn en wat er verbeterd kan worden. Een viertal punten is daarbij in het geding:

focus

Hiermee wordt bedoeld of met de beschikbare middelen een optimaal effect bereikt wordt. Zijn er lacunes te onderkennen in het signaleringssysteem? Welke knelpunten doen zich voor en zijn deze op te lossen? Is voor elke activiteit duidelijk of deze beantwoord aan van te voren geconcretiseerde doelstellingen?

organisatie

Is de interne organisatie voor signalering effectief geregeld? Is er voldoende communicatie tussen de verschillende sectoren en afdelingen? Zijn de middelen voor signaleren effectief georganiseerd? Is de beschikbare informatie toegankelijk? Is de informatie in heldere, eenvoudige taal gesteld? Is gedacht aan de organisatie van een werkeenheid om de signalen over de jeugd te coördineren en te bundelen?

proces

Het betreft hier de beoordeling van het proces van signalering: is het duidelijk te maken voor derden wat de waarde is van de aandacht voor signalering?

kwaliteit

Het is belangrijk om regelmatig na te gaan in hoeverre de inbreng van informatie uit de signalering effect heeft op het beleidsproces.

Signalering en bestuurlijk-ambtelijk apparaat zullen in voortdurende confrontatie met elkaar moeten zijn.

Informatie en communicatie

Een sensibele overheid is erop gericht zo zorgvuldig mogelijk signalen over de jonge generatie op te vangen, te bewerken en politiek te benutten.

Bij alle vormen van participatie van jongeren aan het lokale jeugdbeleid -informatie, consultatie, overleg en medezeggenschap- is een 'open' communicatie met jongeren voorwaarde.

Dit geldt niet in het minst voor een lokale overheid die zo goed mogelijk geïnformeerd wil zijn over de situatie van de lokale jeugdgeneratie.

2 Een jeugdmonitor

Een belangrijk hulpmiddel voor de informatievoorziening van de gemeente waarbij jongeren nauw betrokken kunnen zijn, is de jeugdmonitor.

In het algemeen kan gesteld worden dat een monitor een instrument is dat actuele ontwikkelingen in de samenleving registreert over een aantal van te voren vastgelegde onderwerpen. Een monitor kan ingezet worden zowel voor het *signaleren* van nieuwe ontwikkelingen, tendensen en maatschappelijke problemen, alsook voor het *evalueren* van beleid en activiteiten van voorzieningen.

Gegeven de decentralisatie van overheidstaken op het gebied van het jeugdbeleid naar het provinciale en het lokale niveau, en de daaruit voortvloeiende zwaardere regie-rol van de gemeente, is een goede informatievoorziening noodzakelijk. Een gecoördineerd lokaal jeugdbeleid dat aansluit bij de leefwereld van jeugdigen en dat effectief met de beschikbare middelen wenst om te gaan, vereist niet alleen een systematisch inzicht in de sociaal-culturele en de sociaal-economische positie van de jeugd, maar ook informatie over het gebruik en de waardering van het aanbod van voorzieningen voor de jeugd.

De ontwikkeling van een bruikbare lokale jeugdmonitor vereist veel aandacht voor een heldere afbakening van doel en functie, alsmede voor een nuttige afstemming van de bestaande jeugd(voorzieningen)registratiesystemen op lokaal niveau.

Stichting Alexander is voorstander van een *interactieve jeugdmonitor*, dit wil zeggen dat bij het monitoren van het lokale jeugdbeleid jongeren ingeschakeld behoren te worden. De capaciteiten van jongeren zouden schromelijk genegeerd worden indien jongeren niet zelf betrokken worden bij het signaleren van ontwikkelingen in directe woon- en leefomgeving en het mede evalueren van het jeugdbeleid en het aanbod van voorzieningen voor de jeugd ter plaatse.

Een jeugdmonitor die kwantitatieve gegevens uit registratiebestanden (de zogenaamde objectieve jeugdmonitor) koppelt aan kwalitatieve informatie die van jongeren zelf afkomstig is (de zogenaamde subjectieve jeugdmonitor), vormt een rijker instrument voor een slagvaardig lokaal preventief jeugdbeleid dat een draagvlak heeft in de lokale samenleving en in het bijzonder bij de jonge generatie.

De invoering van een zogenaamde subjectieve monitor als onderdeel van de jeugdmonitor biedt de gemeente tevens de mogelijkheid om vorm en inhoud te geven aan structurele participatie van jongeren aan het jeugdbeleid. De gemeente draagt dan zorg voor een permanente organisatie waarbij vertegenwoordigers van onderscheiden groepen jongeren regelmatig aangesproken worden om zich uit te spreken over actuele ontwikkelingen, alsmede over de kwaliteit van de voorzieningen in hun stad.

De gemeente ontvangt dan niet alleen relevante informatie voor de sturing van beleid, maar is ook in de gelegenheid om met steeds wisselende groepen jongeren die door hun betrokkenheid bij de jeugdmonitor aanspreekbaar zijn, in discussie en overleg te gaan. Een goed model zou zijn dat om de twee jaar een lokale rapportage plaatsvindt waarin de kwalitatieve informatie van jongeren alsmede de weerslag van de met de gemeente gevoerde beraadslagingen neergelegd zouden worden.

Voor dit artikel is ruimschoots gebruikt gemaakt van de conceptontwikkeling rond de sensibele overheid van Wolfgang Beck.

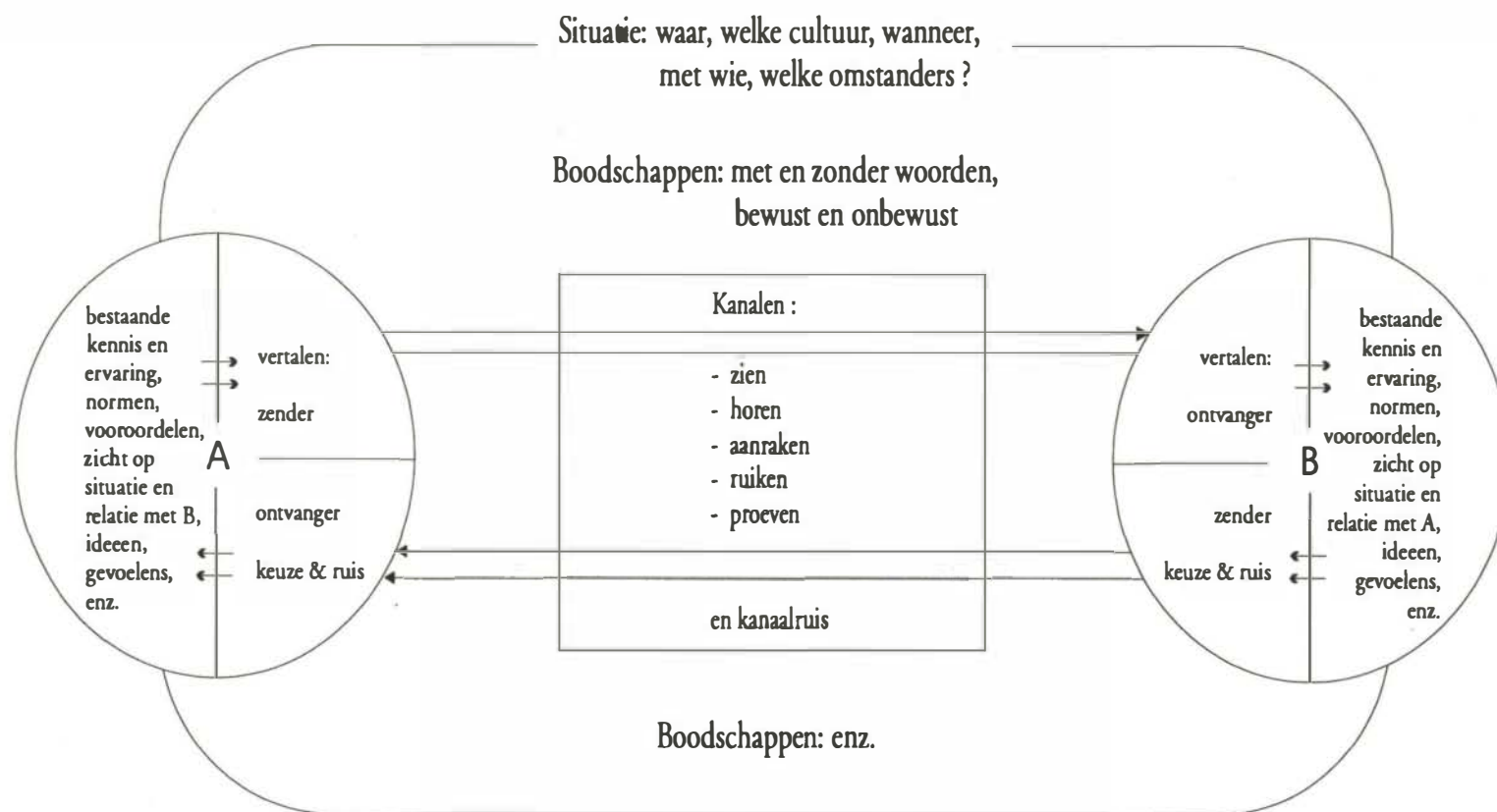
Literatuur

Wolfgang Beck, *De sensibele overheid. Signalering als apart aandachtsveld*. In: Tijdschrift voor Agologie, 18, 1989
Congresverslag *Jongereninformatie in het perspectief van lokaal preventief jeugdbeleid*, Jeugdinformatie, oktober 1996

Onderdeel

Communicatie

Het communicatieproces:

sheet 1

Communicatie

Een procesmodel van communicatie - uit: F.R. Oomkes, Communicatieleer

Interculturele communicatie:

Taal- of coderingssystemen

Normen en gedragspatronen

Wereldvisie

Waargenomen relatie

Waargenomen bedoeling

Gedrag patronen

De moralist

De popie jopie

De overtuiger

De ervarene

De beschuldiger

De zelfbeschuldiger

De verdediger

De verongelijkte

Defensieve communicatie

Beoordelend vs beschrijvend

Beheersings- vs probleemgericht

Strategisch vs spontaan

Afstandelijk vs invoelend

Stellig vs openstaan

Communicatie

Communicatie is eenvoudig gezegd het uitwisselen van boodschappen. Achter deze simpele omschrijving gaat een uiterst complex intermenselijk proces schuil. Communicatie is vooral een structureringsproces. In de eerste plaats heeft dit betrekking op de definiëring van de werkelijkheid waarin de actoren zich bevinden. In de tweede plaats proberen de actoren overeenstemming te bereiken over de structuur van het communicatieproces. Deze wordt in de loop van het communicatieproces geregeld.

Manifest en latent strategisch handelen

Habermas typeert communicatief handelen als een machtsvrij proces. In de praktijk komt dit zelden voor. De spreker probeert bijna altijd de communicatie op een voor hem voordelige wijze te benutten. Interessant voor de analyse van de communicatie tussen jongeren en gemeente zijn de begrippen manifest en latent strategisch handelen.

Bij *manifest strategisch handelen* wordt de instemming van de toehoorder afgedwongen. Bij *latent strategisch handelen* wordt de instemming van de ander op manipulatieve wijze tot stand gebracht. Uiteindelijk dragen deze vormen van communicatie niet bij tot het ontstaan van vertrouwen bij jongeren in de gemeente.

Interculturele communicatie

In de communicatietheorie is de culturele bepaaldheid van de communicatie onderbelicht gebleven.

Elementen van belang uit de theorie rond interculturele communicatie zijn:

- *taal- of coderingssysteem*: Het verstaan van elkaars taal is een voorwaarde voor communicatie. Echter, de non-verbale communicatie is van nog groter gewicht. Non-verbale communicatie is net als verbale communicatie aangeleerd en ingebed in een (sub)cultuur.
- *normen, waarden en gedragspatronen*: Normen zijn voorgeschreven regels van gedrag. Waarden zijn oriëntaties in het leven over wat belangrijk en goed is en wat dat niet is. Zonder kennis van elkaars normen en waarden praten mensen snel langs elkaar heen. Elke (sub)cultuur kent gedeelde verwachtingen over hoe men zich te gedragen heeft. Volwassenen menen vaak dat hun gedrag als vanzelfsprekend legitiem is in relatie tot de jonge generaties. Ze kunnen een reeks van getypeerde rollen aannemen.
- *wereldvisie*: Hieronder wordt verstaan de kijk op het doel en de zin van het leven, de oriëntatie in de tijd, de verhouding tussen mannen en vrouwen, en de verhouding tussen mens en kosmos. Volwassenen kunnen een andere wereldvisie hebben dan jongeren. Dit geldt vooral voor volwassenen die jong waren in de jaren zestig en zeventig.
- *waargenomen relatie tussen de deelnemers*: De opvatting over de onderlinge relatie bepaalt de mate van vertrouwen die men in elkaar heeft. Wel of geen vertrouwen hebben in elkaar betekent of men bereid is het contact voort te zetten.
- *waargenomen bedoeling*: Het is van belang dat bedoelingen van de interactie expliciet geformuleerd worden. Hoe groter de (sub)culturele verschillen, des te meer kans is er dat er misverstanden ontstaan.

1 Communicatie

Een communicatie-kloof

In vakliteratuur over politiek, beleid en democratie wordt nauwelijks aandacht besteed aan de aard van de communicatie in politieke en maatschappelijke participatie. Toch blijkt uit het onderzoek naar de twaalf experimenten lokaal geïntegreerd jeugdbeleid dat de kwaliteit van de communicatie tussen gemeenten en jongeren er erg veel toe doet. Het zijn juist de jongeren zelf die daarop wijzen. Zo is de persoon van de ambtenaar of bestuurder erg belangrijk. Jongeren leggen er de nadruk op serieus genomen te willen worden. Is de ander oprecht in hen geïnteresseerd zodat er enig vertrouwen kan ontstaan?

Uit recente studiebijeenkomsten omtrent jeugdbeleid waarin jongeren met volwassenen (jongerenwerkers, hulpverleners, ambtenaren, politici) in gesprek gaan, valt op dat veel jongeren zeggen niet veel vertrouwen in 'de volwassenen' te hebben. Dit wordt onderbouwd met ervaringen die zij met lokale participatie hebben opgedaan. Ook in de onderzoekspanels van *Stichting Alexander* brengen jongeren nogal eens naar voren dat het contact met volwassenen naar hun idee vaak te wensen over laat: 'ze horen ons wel, maar ze luisteren niet'.

Jongeren ervaren een *communicatie-kloof* met volwassenen. Dit roept vaak verbazing op bij volwassenen. Hun opvatting is dat als jongeren zelf willen er toch heel goed met uiteenlopende volwassenen te praten valt. Zij wijzen dan op de grote vrijheid die jongeren van nu zich verworven hebben in relatie tot de jeugd van de jaren vijftig. In de school brengen zij een groot deel van de jeugdcultuur mee (over de mate waarin wordt altijd onderhandeld tussen leerlingen en docenten in de klas!), in het ouderlijke huis kunnen de kinderen behoorlijk hun gang gaan, en in de vrije tijd 'bezetten' zij commerciële gelegenheden.

Toch kan ook de door jongeren ervaren communicatie-kloof begrepen worden met een verwijzing naar de maatschappelijke organisatie van het huidige jong-zijn.

Jongeren staan voor de opgave een 'patchwork-identity' op te bouwen (zie eerste onderdeel).

Op geen enkele wijze krijgen ze een vanzelfsprekende collectieve identiteit aangereikt. Het 'erbij behoren', het 'gezien en geaccepteerd worden' gaat niet vanzelf. Daarbij zijn vrienden en vriendinnen in en buiten school van essentieel belang.

Secularisering, ontzuiling en individualisering, concreet tot uitdrukking komend in het afgenomen belang van de invloed van (jeugd)organisaties op het jeugdleven, het uiteenvallen van buurten, en de afzwakking van de hechtheid van de familie-verbanden, leiden ertoe dat er weinig vanzelfsprekende kanalen zijn waarop jongeren en volwassenen vanuit een gemeenschappelijke identiteit zich tot elkaar kunnen verhouden. Daardoor zijn zij ook niet goed van elkaars leefwerelden op de hoogte.

Het is meer regel dan uitzondering dat jongeren-van-nu alleen met volwassenen te maken hebben die een *beroepsrol* jegens hen vervullen: docent, trainer, hulpverlener, jeugdwerker, en manager. Zo merken jongeren vaak op dat een docent slechts zelden vertrouwd kan worden. 'Je weet immers nooit wat er met jouw informatie gedaan wordt tussen docenten onderling.'

Toch blijkt telkens weer uit gesprekken met hoog en laag opgeleide jongeren, 'gewone' jongeren en jongeren met een opeengestapelde sociale problematiek alsook autochtone en allochtone jongeren dat zij open staan voor contacten met volwassenen.

Juist het zoeken naar brokjes identiteit in uiteenlopende situaties, het opdoen van een veelheid aan ervaringen, het zoeken naar plekken van herkenning en veiligheid, geeft hen een fundamenteel open houding. In vergelijking met de jeugd van de jaren zestig en zeventig, hebben jongeren van nu bijvoorbeeld minder stringent afwijzende oordelen over kerk, vakbond, politieke partijen, onbekende sub- en jeugdculturen.

Toch verloopt de communicatie tussen jongeren en volwassenen allerm minst soepel.

Het is dan ook zaak met het oog op de bevordering van jeugdparticipatie stil te staan bij de oorzaken van deze moeizame communicatie.

In de cursus communicatie wordt dan ook in het bijzonder stilgestaan bij de belemmeringen die volwassenen zelf opwerpen in hun contact met de jonge generatie.

2 Informatie en communicatie

Het in contact treden met jongeren en het betrekken van jongeren bij jeugdbeleid heeft alles te maken met omgaan met informatie. Op grond van welke informatie ontstaat een beeld van de gesprekspartner, welke informatie over het doel van het contact wordt doorgegeven, welke informatie brengt de gesprekspartner in? Informatievoorziening is een communicatieproces waarin 'zender' en 'ontvanger' interacteren. De betrokkenen zijn zich veelal niet bewust van de wijze waarop deze interactie (en dus informatieoverdracht) plaatsvindt. Essentieel hierbij is dat de communicatie niet alleen een cognitief, maar ook een emotioneel karakter draagt. Informatievoorziening zal aan zekere voorwaarden moeten voldoen, wil deze ook daadwerkelijk participatie van jongeren aan het jeugdbeleid op gang brengen. Deze voorwaarden betreffen achtereenvolgens;

- a het communicatieproces
- b de leefwereld en de betekenisgeving van de betrokkenen en
- c de relatie tussen communicatie en macht.

a het communicatieproces

Communicatie is eenvoudig gezegd het uitwisselen van boodschappen. Achter deze simpele omschrijving gaat een uiterst complex intermenselijk proces schuil. Communicatie is vooral een structuringsproces. Dit houdt twee punten in.

In de eerste plaats trachten actoren in de communicatie overeenstemming te bereiken over de werkelijkheid. Over en weer wordt als het ware gepoogd de werkelijkheid te definiëren. De ene keer verloopt dat tamelijk probleemloos: de betrokkenen hebben snel het gevoel dat ze het over dezelfde werkelijkheid hebben. In andere gevallen is aanvullende communicatie vereist. In de praktijk verloopt dit meestal niet zo ideaal. In een gesprek tussen een groep jongeren en een wethouder is er bijvoorbeeld niet altijd sprake van echte communicatie. Vaak nemen de gesprekspartners voor het gemak aan dat ze dezelfde werkelijkheid gedefinieerd hebben.

Achteraf blijken de verhalen van de wethouder en de jongeren volstrekt verschillend te zijn.

In de tweede plaats proberen de actoren overeenstemming te bereiken over de structuur van het communicatieproces. Stilzwijgend hanteren de betrokkenen opvattingen over het taalgebruik, de frequentie van vraag en antwoord, de mate van dominantie van de actoren en de toonzetting van het gecommuniceerde. Mag er gelachen worden? Wie neemt telkens het initiatief? In de praktijk trekken de actoren zich vaak weinig van elkaar aan.

De structuur van de communicatie is op voorhand niet aanwezig, maar wordt in de loop van het proces tot stand gebracht. Teruggrijpend op het voorbeeld van het gesprek tussen wethouder en jongeren: na afloop kan er bij beide 'partners' ontevredenheid zijn over het verloop: waarom lachten de jongeren telkens? waarom luisterde de wethouder maar half?

Door een aantal onderzoekers, waaronder Habermas, wordt communicatie opgevat als de interactie tussen *handelende actoren*. De achterliggende gedachte is dat in de communicatie niet slechts betekenissen worden uitgewisseld of de werkelijkheid wordt beschreven, maar vooral handelingen worden beoogd.

De spreker belooft bijvoorbeeld iets te doen of wil een afspraak maken. Communicatie dient dan vooral de afstemming van gedragingen op elkaar. Met het oog op het betrekken van jongeren bij het jeugdbeleid is dit aspect van groot belang. Het is de vraag of doelstelling van de participatie, de daarover gegeven 'boodschap' en de communicatievormen op elkaar aansluiten. Een onduidelijke boodschap in politiek jargon gebracht zal jongeren niet motiveren tot het meedoen aan het jeugdbeleid.

Het is belangrijk erop toe te zien dat de 'boodschap' en de communicatievormen bij de verwachtingen en opvattingen van jongeren aansluiten. Niet om altijd aan hun wensen en verwachtingen te voldoen, maar wel om aan te sluiten bij hun ervaringswereld. Om een beeld hiervan te krijgen is het nodig nader in te gaan op het begrip leefwereld.

b leefwereld

De kern van het begrip leefwereld is de opvatting dat de mens nooit een objectieve wereld tot zijn beschikking heeft, maar een wereld zoals die beleefd wordt. Deze beleving is weliswaar subjectief gekleurd, maar tegelijkertijd onderworpen aan een aantal factoren die maken dat individuen of groepen intersubjectief met elkaar verbonden zijn. Deze factoren zijn bijvoorbeeld gemeenschappelijke historische ervaringen, sociale klasse of milieu, de geografische locatie en niet het minst belangrijk de leeftijd, die leiden tot een 'common sense' ervaring. Inclusief in het leefwereldbegrip zijn de verwachtingen en verlangens ten aanzien van de toekomst.

Informatie wordt in het communicatieproces geconstrueerd. Actoren zullen daarin hun eigen 'boodschap' evenals die van de ander vanuit de eigen leefwereld sturen.

Communicatie blijkt een hachelijke zaak te zijn. Hebben spreker en toehoorder het wel over hetzelfde? Juist met betrekking tot jongerenactiviteiten valt te verwachten dat communicatieprocessen uiterst kwetsbaar zijn. *Partners in de communicatie geven daarin hun eigen betekenissen.* Als voorbeeld kan gelden de betekenis van het begrip verantwoordelijkheid bij het meedoen van jongeren aan jeugdbeleid. Het is de vraag of er sprake is van een overeenkomstige betekenisgeving. Jongeren zullen bijvoorbeeld bij verantwoordelijkheid wellicht denken aan hun mogelijkheden de eigen talenten te ontwikkelen, terwijl de betrokken wethouder de verantwoordelijkheid ten aanzien van de samenleving op het oog heeft.

Aanzienlijke verschillen in ervaringen, morele overwegingen, toekomstperspectief en maatschappelijke waarden kunnen in het geding zijn. De kans op een botsing tussen de verschillende gesprekspartners is groot.

Het betrekken van jongeren bij het jeugdbeleid veronderstelt in ieder geval zo veel mogelijk aansluiting bij de leefwereld van jongeren.

c communicatie en macht

Habermas typeert communicatief handelen als een machtsvrij proces. In de praktijk komt deze machtsvrije vorm van communicatie zelden voor. Bijna altijd probeert de spreker de communicatie op een voor hem voordelige wijze te sturen.

De spreker suggereert bijvoorbeeld een zekere mate van overeenkomst met de ander, teneinde zijn vooropgezette doel te kunnen bereiken. Jongeren hebben niet zelden na afloop van een serie gesprekken met de gemeente het gevoel 'een beetje beet genomen' te zijn. Deze vorm van communicatie wordt door Habermas aangeduid met strategisch handelen.

In het algemeen zijn mensen zelden machtsvrij op elkaar betrokken. Problematisch wordt het wanneer spreker en toehoorder zich structureel in een machtsrelatie tot elkaar verhouden.

Dit is bijvoorbeeld expliciet het geval in alle professionele hulpverlenende relaties waarbij een cliënt een deskundige om raad vraagt. De deskundige beschikt over een arsenaal van inhoudelijke en communicatieve interventies om het gestelde doel te bereiken. De cliënt weet niet of nauwelijks wat er van hem of haar verwacht wordt, is niet vertrouwd met de problematiek en 'spreekt de taal niet'. Dit kan ook het geval zijn in de contacten tussen vertegenwoordigers van de gemeente en jongeren.

Interessant is het onderscheid tussen manifest en latent strategisch handelen. Manifest strategisch handelen betekent het gebruik van sancties waarbij de instemming van de toehoorder wordt afgedwongen. Bij latent strategisch handelen wordt de instemming van de ander op manipulatieve wijze tot stand gebracht.

Communicatie waarbij het strategisch handelen de overhand krijgt is bij participatie van jongeren aan het jeugdbeleid voor de hand liggend. Een van de problemen is de zogenaamde botsing van culturen. De ambtelijke cultuur van het gemeentehuis, waarbij deskundigheid, ondoorzichtigheid van de procedures en formele regels de belangrijkste ingrediënten zijn, vormen een bijna onneembaar bastion voor jongeren. De ambtenaar heeft bepaalde doelstellingen geformuleerd en spreekt een ambtelijke taal. Jongeren hebben daarentegen vaak nauwelijks gearticuleerde doelstellingen, in strategisch opzicht zijn hun plannen vaag en zij spreken een volstrekt andere taal. In een dergelijke situatie moet communicatie wel aan een machtsregime onderworpen zijn. Voor ze er erg in hebben, wordt er in de communicatie latent strategisch gehandeld. Bovendien denken ambtenaren nogal eens vanuit vooroordelen over jongeren, zoals bijvoorbeeld 'jongeren lezen niet', 'jongeren komen nooit opdagen', en zijn geneigd de eigen denkbeelden van jongeren te negeren. Het betrekken van jeugd bij het jeugdbeleid zal moeizaam van de grond komen indien de communicatie tussen de betrokkenen in machtsverhoudingen ligt ingebed. Natuurlijk zal het in een enkel geval mogelijk zijn jongeren te activeren op basis van strategisch handelen. Het valt echter te betwijfelen of dit op de lange duur zal beklijven. Voorwaarde lijkt te zijn dat participatie in eerste instantie op gang wordt gebracht door aansluiting bij de opvattingen, verwachtingen en ervaringen van jongeren.

Het is niet ondenkbaar dat het gebrek van vertrouwen bij jongeren in volwassenen niet in geringe mate met het strategisch handelen samenvalt.

3 Interculturele communicatie: jongeren en volwassenen

In de communicatietheorie is lange tijd de aandacht voor de culturele bepaaldheid van de communicatie onderbelicht geweest.

De communicatie tussen leden van verschillende culturen verloopt nogal eens problematisch. Dit heeft niet alleen te maken met taal en het begrijpen van de codes van non-verbaal gedrag, maar ook met achterliggende factoren zoals die van de waardering van sociale omgang, waardensystemen en het daarmee samenhangend verschil in beleving.

De problemen rond de communicatie tussen jongeren en volwassenen kunnen ook in interculturele termen verrat worden. De leefwereld van jongeren en de daarbij behorende jeugdculturele stijlen en belevingen verschillen van de leefwereld van volwassenen.

Dit kan aangegeven worden op een continuum dat loopt van communicatie tussen volledig cultureel heterogene mensen tot aan communicatie tussen volledig cultureel homogene mensen: van interculturele communicatie tot intraculturele communicatie.

In het algemeen kan gesteld worden dat de communicatie tussen de huidige volwassen generatie en jonge generatie, voorzover het verhouding buiten het gezin betreft, intercultureel is.

Dit wil overigens niet zeggen dat jongeren onderling intracultureel communiceren. De communicatie tussen ongeorganiseerde jongeren en jongeren van een jeugdorganisatie kan behoorlijk heterogeen zijn.

De interculturele communicatie kan nauwkeuriger omschreven worden aan de hand van vijf kerndimensies. Deze zijn:

- a taal- of coderingssystemen
- b normen, waarden en gedragspatronen
- c wereldvisie
- d waargenomen relatie tussen de deelnemers
- e waargenomen bedoeling van de ander in de transactie (Sarbaugh 1979)

a taal- of coderingssystemen

Hierbij gaat het om het onderscheid tussen verbale en non-verbale communicatie. Kennis van elkaars taal is een voorwaarde van elkaar verstaan. Toch zijn er in een taalgebied verschillende 'talen', zoals subculturele jongerentalen, vaktalen, en dialecten. Daarnaast speelt de non-verbale communicatie een grote rol. Dit is een lastig punt, omdat de actoren zich grotendeels niet bewust zijn van hun non-verbale communicatie. Echter, deze non-verbale communicatie beïnvloedt het verloop van de communicatie het meest.

Ongeveer 30% van wat in een gesprek gecommuniceerd wordt blijkt verbaal te zijn, de overige 'boodschappen' zijn non-verbaal. Vaak wordt gedacht dat non-verbale communicatie natuurlijk is en niet aangeleerd. Niets is minder waar. Non-verbale communicatie is net zo onderhevig aan leerprocessen en ingebed in (sub)culturen als verbale communicatie.

Enkele voorbeelden:

- Een bijeenkomst tussen een wethouder/ambtenaren en jongeren. Jongeren krijgen de gelegenheid hun zegje te doen over het leefklimaat in het eigen stadsdeel.

De wethouder geeft verbaal blijk van grote interesse in de jeugd, heet hen welkom en legt uit waarvoor de bijeenkomst bedoeld is. Echter, gaandeweg de bijeenkomst heeft de wethouder voortdurend onderonsjes met een ambtenaar.

Reactie van jongeren achteraf: ze is niet echt in ons geïnteresseerd, ze lette gewoon niet op.

- Een bijeenkomst op een provinciehuis. Jongeren zijn gevraagd over hun onderzoekservaringen te vertellen aan de gedeputeerden. De gedeputeerden luisteren, echter, na afloop tijdens de receptie bemoeien ze zich geen enkele keer met de uitgenodigde jongeren.

Reactie van de jongeren achteraf: we hebben ons 'stukje' gedaan, daarna bestonden we niet meer, waren we lucht.

b normen, waarden en gedragspatronen

Normen zijn voorgeschreven regels voor het gedrag: dit mag wel en dat mag niet. Waarden staan voor oriëntaties in het leven over wat belangrijk, wat goed en mooi en wat dat niet is. Kennen van normen en waarden van de gesprekspartner zijn voor een homogene communicatie uitermate belangrijk. Zonder die kennis is er een grote kans geheel langs elkaar heen te praten.

Elke (sub)cultuur kent een geheel aan gedeelde verwachtingen over hoe men zich in bepaalde situaties te gedragen heeft. Deze kunnen in de verschillen (sub-)culturen zeer verschillend zijn. Volwassenen hebben nogal eens de neiging te veronderstellen, meer of minder bewust, dat hun gedrag en hun normen en waarden als vanzelfsprekend legitiem zijn in relatie tot de jonge generatie.

Enkele voorbeelden:

- de rol van de moralist
- de rol van 'popie jopie'
- de rol van 'de overtuiger'
- de rol van 'de ervarene'
- de rol van de 'beschuldiger'
- de rol van de 'zelfbeschuldiger'
- de rol van de 'verdediger'
- de rol van de 'verongelijkte'

c wereldvisie

Hieronder wordt verstaan de kijk op het doel en de zin van het leven, de oriëntatie in de tijd, de verhouding tussen mannen en vrouwen en de verhouding tussen mens en kosmos.

Het is duidelijk dat tussen culturen de wereldvisie zeer verschillend kan zijn: een westerse oriëntatie op het individu is een andere dan die van de oosterse oriëntatie. Echter, ook tussen de volwassen generaties en de jongere generaties kan er een verschil in wereldvisie optreden.

Dit komt het meest tot uitdrukking in het verschil van oriëntatie van de generatie die bewust de jaren zestig en zeventig hebben meegemaakt en die van de huidige jongere generaties.

Enkele voorbeelden:

- Tijdens een bijeenkomst van een plaatselijke groep van Amnesty International zijn vele veertigers aanwezig en een enkele jongere. Nadat als jongeren met veel moed het woord nemen, wordt gezegd:

‘Heel interessant, ja, ja, maar we hebben de ervaring dat....’ . Daarna worden de jongeren bedolven met de ervaringen van generatie van de jaren zestig en zeventig.

- Tijdens een bijeenkomst van vrouwen in het kader van de Emancipatieraad spreken oudere en jongere vrouwen met elkaar. Een meisje zegt dat zij, indien zij een kind zou krijgen, zelf voor haar kind wil zorgen en haar werk tijdelijk wil stoppen. Reactie van een oudere vrouw: ‘Ach, kind, als je ouder bent, zul je wel begrijpen wat ik bedoel.’

d waargenomen relaties tussen de deelnemers

In de communicatie tussen jongeren en volwassenen bepaalt de opvatting over de onderlinge relatie de mate van vertrouwen die men in elkaar heeft. Deze opvatting is gebaseerd op een algemeen beeld van de andere(n) en, voorzover aanwezig, concrete kennis en ervaringen met die andere(n).

Het hebben van wel of geen vertrouwen in de ander bepaalt of de wens aanwezig is met het contact door te gaan.

Enkele voorbeelden:

- Enkele jongerengroepen zijn in onderhandeling met de gemeente over de realisering van enige ontmoetingsplekken in de wijk. Het duurt heel lang voordat zij weer iets horen. De jongeren snappen niet waarom zij zo lang niets horen, en wat er nou precies gebeurt achter die muren van het gemeentehuis.
- Een jongerengroep heeft in samenwerking met een gemeente een skateboardproject gerealiseerd. Van dat proces wordt een videofilm gemaakt. De jongeren horen niets meer van de film. Na lange tijd zien ze, op eigen verzoek, de video.
Reactie jongeren: de video geeft een heel ander beeld van het proces. Wij hebben niet ervaren dat de gemeentehuisdeuren direct voor ons opengingen. Met dat beeld begint wel de video!
- Op een provinciaal jeugddebate worden jongeren gevraagd in verschillende werkgroepen een motie aan te nemen over zaken die zij belangrijk vinden. In elke werkgroep blijkt al een standaardmotie, door volwassenen samengesteld, klaar te liggen. Niemand legt uit waarom dat zo is.
Reactie jongeren: ‘het lijkt wel of hier gewoon voor nop hebben zitten praten.’

e waargenomen bedoeling

In de communicatie tussen mensen worden bedoelingen van de interactie zelden expliciet geformuleerd. Hoe groter de (sub)culturele verschillen, des te meer kans er is dat er misverstanden ontstaan. In dit verband is het effect van latent strategisch handelen van grote invloed op het verloop van de communicatie.

Enkele voorbeelden:

- In een stadsdeel worden jongeren gevraagd aan te geven wat zij graag gerealiseerd willen zien in de eigen wijk voor de vrije tijd. Later blijkt dat zij niet zozeer gevraagd zijn om hun eigen wensen aan te geven, maar om mee verantwoordelijkheid te dragen vanuit het wijkcentrum voor het wel en wee in de wijk.
Reactie jongeren: ‘laten ze dat dan meteen zeggen’
- Op een studieconferentie in een stad zijn jongeren uitgenodigd een publiek bestaande uit ambtenaren, politici en vertegenwoordigers uit te leggen hoe hun ervaringen zijn met het jong-zijn in de stad. De jongeren leveren een bijdrage in een panel en in de gemengd samengestelde werkgroepen. De meerderheid van de reacties bestaat uit het jongeren uitleggen hoe je het verstandigst kunt leven.

Bovendien, en dat is ingrijpender, wordt door de toonaangevende volwassenen een gespreksklimaat gecreëerd waarin het ongepast is om kritiek op volwassenen te leveren.

Reactie van jongeren: 'ik heb niet precies kunnen zeggen wat ik wilde'

In de communicatie-literatuur wordt veel aandacht besteed aan de zogenaamde defensieve communicatie. De defensieve communicatie is veelvoorkomend in het contact tussen volwassenen en jongeren. De defensieve opstelling kan de vorm aannemen van; beoordelende vs beschrijvende communicatie; op beheersing gerichte vs probleemgerichte communicatie; strategische communicatie vs spontaniteit; afstandelijke vs invoelende communicatie; stelligheid vs openstaan voor afwijkende meningen en informatie.

Defensieve communicatie in de stijl van beoordeling, beheersing, strategie, afstandelijkheid en stelligheid verhindert een open communicatie tussen jongeren en volwassenen. Gaandeweg ontdekken jongeren dat de expliciete bedoeling van de communicatie een andere is dan hun verwachting daaromtrent.

De bedrijfscultuur van de gemeente

In het bovenstaande is het focus vooral gericht op het individuele gedrag van ambtenaren en politici. Hun gedrag wordt mede bepaald door de bedrijfscultuur van de gemeente. Het is belangrijk dat in het gemeentehuis begrip ontstaat dat het betrekken van jongeren bij het jeugdbeleid consequenties heeft voor de interne organisatie.

Het ondoorzichtig handelen van de verschillende echelons in het gemeentehuis, het regelmatig doorverwezen worden, de lange tijdrovende procedures, de formeel-ambtelijk taal (vakjargon en abstracties) waarin gesproken en geschreven wordt, staan haaks op de behoefte aan concreetheid, snelheid van handelen, snel resultaten zien en het hebben van persoonlijk contact van jongeren.

Net als bij de informatievoorziening zal ook rond een gelijkwaardige communicatie tussen de gemeente en jongeren interne afspraken gemaakt dienen te worden over hoe er efficiënter en concreter gewerkt kan worden.

Elke gemeente zal op eigen wijze hiervoor een reeks afspraken kunnen maken, uitmondend in een eigen, snel te besteden budget, een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden, en de organisatie van afdelingen en sectoren.

Als de participatie van jeugdigen alleen afhankelijk blijft van een enkele enthousiaste, goed met jongeren communicerende ambtenaar, zal de basis voor een participatief jeugdbeleid te smal blijven.

Literatuur

J.R. Gibb, Defensive Communication. In: *Journal of Communication*, 11, 1961

Jan Hazekamp en Fanny Heymann, Tussen skateboarden en stadhuis; politieke participatie van jongeren in de praktijk. In: *Tijdschrift voor Agologie*, 2, 1993

Frank R. Oomkes, *Communicatieleer*, Boom, Meppel, 1995 (2e druk)

L.E. Sarbaugh, *Intercultural communication*, Hayden Book Company, Rochelle Park (NJ), 1979, citaat p. 13 (ontleend aan Frank R. Oomkes, Meppel 1995)

